

TÜRKİYE'DE
GÖÇMEN Göçmen
İşçiler
Araştırması
OLMAK³

İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı
Yeniçarşı Cad. No:34 Beyoğlu 34425
İSTANBUL
Tel: (212) 293 16 05
Faks: (212) 293 10 09
E-posta: ikgv@ikgv.org

Basım: Aşama Matbaacılık Ltd. Şti
MAS/SİT Matbaacılar Sitesi 1. Cad. No:174
Bağcılar 34204 İSTANBUL
Tel: (212) 429 19 90
Faks: (212) 429 19 93

Yayına Hazırlayanlar: S.E. Tuba Dünder - Elif Özer

Kapak Resmi: Ressam Caoimhghin Ó Croidheáin'in izniyle kullanılmıştır. <http://gaelart.net/>

Bu yayın Avrupa Birliği Demokrasi ve İnsan Hakları için Avrupa Aracı (DİHAA) mali katkısı ile hazırlanmıştır. Ancak yayında yer alan bilgiler Avrupa Birliği'nin görüşünü yansıtmaz, tümüyle İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı'nın sorumluluğundadır.

© 2015 İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı
Bu yayının tüm hakları İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı'na aittir. Ticari kazanç amacıyla bir bölümü veya tamamı çoğaltılamaz ve satılamaz. Ticari amaçlar dışında kaynak gösterilmek koşuluyla alıntı yapılabilir. Bir bölümünün veya tamamının çoğaltılması için İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı'ndan izin alınması gereklidir.

SUNUŞ

Türkiye'nin temelde nüfusla ilgili toplumsal sorunlarını tartışmak ve bu sorunların çözümüne katkı sağlamak için 1988 yılında bir araya gelerek İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı'nı (İKGV) kurduk. O yıllarda başlattığımız göç, üreme sağlığı ve hakları ve toplumsal kalkınma alanlarındaki faaliyetlerimizi hala ilk günkü heyecanla sürdürüyoruz.

1991 yılında Bulgaristan'dan Türkiye'ye "soydaş göçü" İKGV'nin göç çalışmalarının ilk adımını oluşturdu. Bunu, 1993 yılında Bosna Savaş yaralılarına yardım ve Türkiye'ye göç eden Kosovalılara yönelik çalışmalar izledi. Nihayet 1999 yılında Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) ile başlayan işbirliği ile Vakfımız, Türkiye'deki sığınmacı ve mültecilere danışmanlık ve hizmet sunumu çalışmalarını göç programına dahil etti.

Türkiye'nin çeşitli illerinde sığınmacı ve mültecilere yönelik çalışmaları yürütürken ülkemizin içinde bulunduğu koşullar ve gereksinimler, 2000'li yılların başında, bizi insan ticareti ile mücadele konusunda etkin olmaya yönlendirdi. 2003 yılında başlattığımız "İnsan Ticareti ile Mücadele Programı"nı halen sürdürmekteyiz. On yılı aşan bu süreçte insan ticareti mağdurlarının desteklenmesi ve haklarının korunması için çalıştık ve bu mücadelenin sivil toplum ve devlet kurumlarının işbirliği içinde yürütülebilmesi için gayret gösterdik.

Düzensiz Göç Programımız kapsamında sığınmacı, mülteci ve insan ticareti mağdurları ile çalışırken, Türkiye'de son yıllarda daha da görünür hale gelen göçmen işçilerin yaşadıkları sıkıntıları göz ardı edemedik. Çalışmalarımız sırasında göçmen işçilerle giderek daha sık karşılaştık; onlara destek olmaya gayret ederken bu alanda yeterli çalışma olmadığını fark ettik. Literatüre başvurduğumuzda, akademisyenlerin yaptığı önemli çalışmalar olmasına rağmen, alanda çalışanlar niteliksel ve niceliksel veri eksikliğini özellikle vurguladılar. Bunun üzerine bu alanda bir çalışma yapmaya karar verdik. Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu bu konuda planladığımız faaliyetleri yürütmemiz için Vakfımıza destek oldu. Proje faaliyetleri arasında bulunan göçmen işçiler araştırmasının bulgularının sunulduğu bu rapor da bu çerçevede hazırlandı.

Yoğun göç alan bir ülke olan Türkiye'de insan haklarına saygılı göç politikalarının geliştirilmesi ve uygulanmasına katkı sağlamak amacıyla yaptığımız bu araştırmanın çıktılarını bu yayın aracılığıyla ilgili çevreler ile paylaşmaktan mutluluk duyuyoruz.

Araştırma sürecinde bize destek verenlere ve özellikle de g öykülerini bizlerle paylaşan tüm göçmen kadın ve erkeklere teşekkür ederiz. Ayrıca bu yayını hazırlayan Tuba Dündar ve Elif zer'e ve kitabın son okumalarını yapıp önerilerini paylaşan Prof. Dr. Ayşen Bulut'a ve Prof. Dr. Nuray zglnar'a teşekkür ederiz.

Turgut Tokuş
İKGV Yönetim Kurulu Başkanı

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	6
BAŞLARKEN	9
İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı	10
Belgesiz Göçmen İşçiler Projesi	11
Göçmenlikle ilgili Tanımlar	12
Ulusal Mevzuat	13
Göçmen İşçiler Araştırması Arkaplanı ve Tasarımı	15
GÖÇMEN İŞÇİLER ARAŞTIRMA BULGULARI	19
Göçmen Kadınlar Araştırma Bulguları – İstanbul ve Batum	20
Göçmen Erkekler Araştırma Bulguları – İstanbul ve Batum	31
Göçmen Kadınlarla Odak Grup Tartışması Bulguları	40
ARACI VE İŞVEREN GÖRÜŞMELERİ	45
Aracılar ile Yapılan Görüşmeler	46
İşveren ile Derinlemesine Görüşme	48
GÖÇMEN İŞÇİLERLE İLGİLİ ULUSLARARASI SÖZLEŞMELER	51
GÖÇMEN İŞÇİLİK VE İNSAN TİCARETİ	55
BİTİRİRKEN	61
Özet ve Değerlendirme	62
Sonsöz	67
KAYNAKÇA / NOTLAR	68
EKLER	1
Ek 1. Göçmen İşçiler Araştırması Tabloları - Kadınlar	2
Ek 2. Göçmen İşçiler Araştırması Tabloları - Erkekler	13

GİRİŞ

Günümüzde her yıl milyonlarca insan ülkelerindeki yoksulluk, sosyal çatışma ve siyasi çalkantı gibi nedenler ile göç kararı almakta ve bunların birçoğu da göç sürecinin bir aşamasında belgesiz göçmen haline gelmektedir.

Türkiye göç veren ülkeler ile göç alan ülkeler arasındaki kavşak konumu nedeniyle göç akınlarından çeşitli şekillerde etkilenen bir coğrafyada yer almaktadır. Özellikle, 1980'lerde artmaya başlayan uluslararası göç hareketlerinin etkisi ile ağırlıklı olarak düzensiz göçlerin uğrak yeri haline gelmiştir. Göçmenlerin geldikleri ülkelere göre dağılımları çok geniş bir coğrafyanın Türkiye'ye yönelik göçler için kaynak olduğunu göstermektedir. Türkiye'ye göçmenler Asya, Afrika ve Doğu Avrupa'nın birçok ülkesinden gelmektedir.

Göçmenlerle ilgili eldeki bilgiler, Türkiye'ye dört temel nedenle yabancı akışı olduğunu göstermektedir. Bunlar: (1) çalışma amaçlı gelen düzensiz göçmenler; (2) transit göçmenler; (3) sığınmacılar, mülteciler ve (4) düzenli göçmenlerdir. Bu gruplar zaman zaman birbirini içerebilmekte, göçmenler koşullara ve fırsatlara bağlı olarak bir statüden diğerine geçebilmektedirler.

Düzensiz göç kavramı, ülkede kalmalarına hukuken izin verilmeyen göçmenlerle ilgilidir; üçüncü bir ülkeye geçerken Türkiye'yi kullanan kişileri, ya da gerekli belgeleri olmadan ülkede kalan ya da çalışan kişileri kapsar.¹

Türkiye'ye gelen göçmen sayısının artması ile bu alanda ortaya çıkan ihtiyaçlar da artmıştır. İKGV göçmen işçilerin desteklenmesi ve özellikle maruz kaldıkları hak ihlallerinin saptanması amacıyla bir proje uygulamıştır.

Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu tarafından 2013–2015 yılları arasında desteklenen "(Belgesiz) Göçmen İşçilerin İnsan Haklarının Desteklenmesi ve Korunması" projesi kapsamında yürütülen saha araştırmasının bulguları bu raporda sunulmaktadır. Düzensiz göçmenlerin bir kesiti üzerine yapılan bu araştırmada düzensiz göçmenlerin bir alt grubu olarak kabul edilen, döngüsel/dairesel hareketlilikle ve iş amaçlı göç ettikleri varsayılan göçmenler hedef grup olarak belirlenmiştir. Döngüsel göçmenler çalışmak için hedef ülkeye giden, hedef ülkede yerleşme niyeti olmayan ve bir süre sonra kendi memleketlerine dönen göçmenlerdir.

Araştırmanın hedef grubunu eski Sovyet Birliği ülkelerinden özellikle Orta Asya'dan gelen göçmen işçiler oluşturmuştur. Bu grubun başlıca seçilme nedeni, çalışmak için gelen göçmenlerin önemli bir bölümünün bu ülkelerin vatandaşları olmasıdır.² Hedef grubun seçimine ilişkin nedenler ve varsayımlar bir sonraki bölümde ayrıntılı olarak sunulmuştur.

Bu raporda, göçmen işçiler ile yapılan niceliksel araştırmanın bulgularının yanı sıra, göçmen kadınlarla yapılan odak grup tartışmalarının bulguları, iş bulma araçları ile yapılan araştırmanın bulguları ve bir işveren ile yapılan derinlemesine görüşmenin özeti sunulmuştur. Düzensiz göç ile ilgili tanımlar ve bu alanda önemli olarak kabul edilen uluslararası metinlerin tanıtımı ile zenginleştirilmiş olan bu rapor, alanla ilgili politika yapıcılara ve uygulayıcılara sahadan bilgi sağlamayı ve insan haklarına saygılı göç politikaları geliştirilmesine katkı yapmayı amaçlamaktadır.

BAŞLARKEN

İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı

1988 yılında kurulan İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı (İKGV), Türkiye’de düzensiz nüfus hareketlerinin yarattığı sorunların ve toplumsal gelişmenin önündeki engellerin giderilmesine yönelik çabalarını çalışmalarının merkezi yapmıştır.

İKGV bu çalışmaları ile 1997 yılında Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu’nun (UNFPA) uluslararası ölçekte akredite olan icra kurumlarından birisi olmuş, 2001 yılında, Bakanlar Kurulu kararı ile vergi muafiyeti statüsünü almış ve 2002’de Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konsey’de (ECOSOC) özel danışman sivil toplum kuruluşu statüsüne geçmiştir.

Vakfın kurulduğu dönemde Türkiye hızla kentleşmiş, kentler birer sanayi merkezine dönüşmüş ve yoğun göçler kentin toplumsal yapısını değiştirmeye başlamıştı. Her alanda çeşitli değişimlerin yoğun olarak yaşandığı bu yıllarda, üreme sağlığı alanında da ortaya çıkan yeni gereksinimlerin karşılanması İKGV için öncelikli bir çalışma alanı olmuştur. Bu çalışmalara, zaman içinde kadınların güçlendirilmesi amacıyla, toplumsal cinsiyet eşitliğine vurgu yapan programlar eklenmiştir.

Küresel değişimler dünyadaki tüm ülkelere etki etmiş, bu değişimlerin pek çok sonucundan biri olan, artan göç hareketleri, Türkiye’yi göç veren bir ülke konumundan göç alan bir ülke haline getirmiştir. İKGV, kurulduğu ilk yıllarda düzenli göçmenlere destek sunarak adım attığı göç alanında, 2000’li yılların başlarından itibaren sığınmacılarla çalışmaya başlayarak etkinliklerini genişletmiş ve ardından insan ticareti mağdurlarına destek vermek üzere geliştirdiği bir programı da uygulamaya başlamıştır.

İKGV “(Belgesiz) Göçmen İşçilerin İnsan Haklarının Korunması ve Desteklenmesi” projesi ile göçmen işçileri de hedef nüfusuna dahil etmiştir. İKGV uzmanları, göçmenlerin durumlarının her an değişebildiğini, vizesi biten bir göçmenin ertesi gün belgesiz ve korumasız hale geldiğini, bunun pek çok insan hakları ihlali ve hatta insan ticareti mağduriyetine kadar varabilecek riskler barındırdığını; belgesiz bir göçmenin, sığınma başvurusu yaparak kendini yasal hale getirmenin yollarını aradığını onlarca örnekleri ile yaşayarak bu alanda zengin birikim sağlamıştır.

Belgesiz Göçmen İşçiler Projesi

İKGV, Avrupa Birliği Demokrasi ve İnsan Hakları için Avrupa Aracı (DİHAA) kapsamında aldığı mali destek ile “(Belgesiz) Göçmen İşçilerin İnsan Haklarının Korunması ve Desteklenmesi” projesini 1 Ocak 2013 - 31 Mart 2015 tarihleri arasında yürütmüştür.

Göçmen işçilerin insan haklarının korunması ve desteklenmesine, bu gruplar için hak temelli politikalar geliştirilmesine katkı sağlamayı amaçlayan bu proje kapsamında, çeşitli faaliyetler yürütülmüştür.

Bu faaliyetler 1) Göçmen İşçiler Araştırması; 2) Geri Gönderme Merkezinde kalan kadınlara yönelik psiko-sosyal danışmanlık hizmeti; 3) Göçmenlerin bilgi eksikliklerini gidermek amacıyla Rusça, Özbekçe, Gürcüce ve Moldovaca dillerinde broşürler hazırlanması ve dağıtılması ve birebir danışmanlık sunulması; 4) Göçmenlerle çalışan sivil toplum kuruluşlarına yönelik bir el kitabının hazırlanması ve dağıtılması; 5) Proje faaliyetlerinin çıktılarının ve araştırma sonuçlarının Ankara’da düzenlenen bir toplantı ile paydaşlara sunulmasıdır.

Elinizde bulunan bu rapor ağırlıklı olarak Göçmen İşçiler Araştırma bulgularının paylaşılması için hazırlanmıştır.

Kadın Göçmenler

Proje kapsamında kadın göçmenlere daha fazla ağırlık verilmiştir.

Göçün ve göçmen işçiliğin toplumsal cinsiyet boyutu göç sürecinde göçmen kadınların sayısının artması ile özel önem verilmesi gereken bir çalışma alanı haline gelmiştir. Uluslararası Göç Örgütü’nün (IOM) 2005 yılı raporuna göre dünya üzerindeki göçmenlerin yüzde 50’sini kadınlar oluşturmaktadır. Kadın göçmenlerle yapılan çalışmalar emek göçünün, göçmen kadınlar için daha zor bir süreç olduğunu göstermektedir.

Projenin hedef grubu olan Orta Asya’dan gelen göçmen kadınların göç arka planında toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin belirleyici olduğunu söyleyebiliriz. Yapılan araştırmalarda Sovyetler sonrası dönemde bu coğrafyadaki siyasi, toplumsal ve ekonomik dönüşümün kadınlar üzerinde olumsuz etkileri olduğu görülmektedir. Çalışma olanaklarının azalması, işsizliğin artması ve maaşların düşmesi öncelikle

kadınları çalışma hayatının dışında bırakmıştır. Buna eskiden mevcut olan ücretsiz eğitim ve kreşlerin varlığı gibi devlet desteklerinin azalması da eklenince, kadınların yaşam yükü iyice artmıştır.

Göç yollarına düşen kadınların 90'lı yıllardan itibaren Türkiye'ye bavul ticaretiyle başlayan rotalarına günümüzde kayıt dışı sektörlerde ucuz işgücü olarak ve/ya eğlence sektöründe çalışmak için devam ettikleri görülmektedir. Kadınlar hem çalışma hayatında hem de sosyal hayatta, göçmen ve kadın olmanın getirdiği güçlüklerle göğüs germektedirler.

Göçmenlikle ilgili Tanımlar

Dünyada göç olgusunun önem kazanması ile bu süreci açıklayan farklı tanımlar kullanılmaya başlanmıştır. Bu bölümde bu alanda kullanılan bazı tanımlar paylaşılmıştır.

Göçmen

Göçmen, ülkesinden ekonomik veya diğer nedenlerle ayrılan kişiler olarak tanımlanabilir. Genel olarak, göçmenler ülkelerinde zulme uğrama korkusu olmadan; vatandaşı oldukları ülkelerin korumasından yararlanmaya devam ederlerken, daha iyi bir yaşam standardına kavuşabilmek için, kendi istekleri ile başka bir ülkeye göç ederler.³

Belgesiz/Düzensiz Göçmen

"Belgesiz/düzensiz göçmen" terimi, geldiği ülkede kalmak için yasal hakkı bulunmayan kişiler için kullanılır. Bu tanımlama çerçevesinde kişiler farklı şekillerde belgesiz/düzensiz göçmen olabilirler: (1) Sınır kontrollerinden kaçarak ya da sahte belge kullanarak bir ülkeye yasadışı yollardan girenler veya (2) yasal yollardan giriş yapıp sonradan yasadışı bir konuma gelenler. İkinci gruba turist olarak giriş yapıp, süresi içinde geri dönmeyenler ya da mülteci olarak giriş yapıp başvuruları reddedilmesine rağmen geri dönmeyenler veya yasal yollardan giriş yapıp, yasal olarak kalmalarına rağmen kaçak olarak çalışanlar örnek olarak verilebilir.⁴ Günümüzde devletlerin yabancıların sınırlardan girişi ve sınırlar içinde kalışının kontrolünü sağlamak için aldıkları tedbirlere rağmen, her yıl milyonlarca insanın düzensiz göçmen statüsü ile yaşadığı bilinmektedir.

Yasadışı Göçmen

Düzensiz göçmenler için yapılan diğer bir tanımlamadır. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), bu tanımı şu şekilde eleştirmektedir. "Buldukları ülkelere yasal izne sahip olmadan giren ve çalışan kişiler yasadışı, gizli, kağıtsız ya da düzensiz olarak damgalanmaktadır. 'Yasadışı göçmenler' ifadesinin, normatif bazı çağrışımları, yan anlamları vardır ve bir suçun işlendiği fikrini taşımaktadır".⁵

Döngüsel/Dairesel ve Çalışma Amaçlı Göç

Döngüsel/dairesel ve çalışma amaçlı göç; ekonomik imkânlar arayışıyla hedef ülkeye çok defa seyahat eden kişilerin hareketliliklerini konu edinir. Bu göçmenlerin çoğu hedef ülkeye yasal yollarla girmelerine rağmen, ya kalış koşullarını ihlal etmeleri ya da vize sürelerini aşmaları nedeniyle düzensiz göçün öznesi olarak değerlendirilebilir. Bu model altında Türkiye özelinde başlıca iki grup sınıflandırılmıştır: bavul ticareti amacıyla yapılan döngüsel göç ve göçmenlerin ev işçisi, seks işçisi, inşaat işçisi, tarım işçisi gibi kaçak bir şekilde istihdam edildikleri kayıt dışı iş piyasası için göç.⁶ Türkiye'ye gelen düzensiz dairesel göçmenlerin çoğunluğunun Sovyetler Birliği'nin dağılması ile oluşan bağımsız devletlerden geldiği pek çok araştırmada belirlenmiştir.

Ulusal Mevzuat

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK)

Türkiye'de yabancılarla ilgili ulusal mevzuatın en güncel temelini 6458 No.lu Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu oluşturmaktadır. YUKK, 04.04.2013 tarihinde kabul edilmiş ve 11.05.2013 günü 28615 sayıyla Resmi Gazete'de yayımlanmıştır. YUKK, tüm yabancıları ve göçmen işçileri yakından ilgilendiren konuları ayrıntılı olarak kapsamaktadır. Kanunun Birinci Bölüm'ü "Türkiye'ye Giriş ve Vize"; İkinci Bölümü "İkamet izinleri" (izin tipleri, başvuru koşulları ve iptal şartları); Dördüncü Bölüm'ü "Sınırdışı Etme" gibi yabancıları doğrudan ilgilendiren konulara ayrılmıştır.

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü

Göç alanına ilişkin politika ve stratejileri uygulamak, bu konularla ilgili kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyonu sağlamak, yabancıların Türkiye'ye giriş ve Türkiye'de kalışları, Türkiye'den çıkışları ve sınır dışı edilmeleri, uluslararası koruma, geçici koruma ve insan ticareti mağdurlarının korunmasıyla ilgili iş ve işlemleri yürütmek üzere 04.04.2013 tarihinde İçişleri Bakanlığı'na bağlı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM) kurulmuştur (YUKK Madde 103 – 1). GİGM'nin düzensiz göç bağlamında görevleri YUKK Madde 104'te "Düzensiz göçle mücadele edilebilmesi amacıyla kolluk birimleri ve ilgili kamu kurum ve kuruluşları arasında koordinasyonu sağlamak, tedbirler geliştirmek, alınan tedbirlerin uygulanmasını takip etmek" olarak belirlenmiştir.

Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun

Yabancılar için çalışma izinleri Türkiye'de "4817 sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun" ile düzenlenmiştir. 2003 tarihli Kanunun 4. Maddesi uyarınca Türkiye'de çalışmak isteyen yabancılar çalışma izni almak zorundadır. Çalışma izni, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından verilmektedir. Kanunun uygulanmasına dair 2003 tarihli bir "Uygulama Yönetmeliği" ve 2014 tarihli geniş kapsamlı bir "Uygulama Rehberi" bulunmaktadır.⁷

Türkiye'de çalışma izni başvuruları bir işyeri veya işletme üzerinden yapılmaktadır. Yabancılar istedikleri herhangi bir işyerinde çalışma imkânı veren bir izin sistemi mevcut değildir. Bir yabancı, işveren olmaksızın kendi başına çalışma izni başvurusunda bulunamaz. Çalışma izin başvurusu için yabancıların, ilgili Türkiye Cumhuriyeti dış temsilciliğine işvereninden aldığı bilgiler ile çalışma vizesi başvurusu yapması gerekir. Türkiye'de bulunan yabancıların Emniyet makamlarınca verilmiş geçerliliği devam eden en az 6 ay süreli ikamet izni varsa işveren çalışma izin başvurusunu yurtiçinde yapabilir.⁸

Resmi olarak çalışma izni olmadan çalışan bir göçmen "düzensiz/belgesiz" duruma düşmektedir. "Kaçak işçi" tabiri çalışma izni olmaksızın çalışan göçmen işçiler için kullanılmaktadır. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'na göre, (Madde 54-ğ) "çalışma izni olmadan çalıştığı tespit edilenler" hakkında sınırdışı etme kararı alınır. İzinsiz işçi çalıştıranlara da idari para cezası uygulanır.

Göçmen İşçiler Araştırması Arkaplanı ve Tasarımı

Dünyada pek çok ülkede olduğu gibi Türkiye’de de düzensiz göç ile kayıt dışı ekonomide yer alan işgücü yakından ilişkilidir. Kayıt dışı sektör; sigortalılık, iş güvencesi, iş güvenliği ve işçi hakları gibi temel konuların düzenlenmediği sahaları içermektedir. Bu sahalar arasında hizmet sektörü, eğlence sektörü, ev içi hizmetler, merdiven altı atölyeler ve fuhuş sayılabilir. Bu sektörlerde işçiler vatandaş da olsalar göçmen de olsalar işin doğası gereği kayıt dışıdır. Öte taraftan, ucuz işgücü olarak işverenler tarafından tercih edilen göçmen işçiler kendilerine sadece kayıt dışı sektörlerde yer bulabilmektedirler.

Bu raporun konusu olan göçmen işçiler çalışma izinleri olmadan çalışanlardır. Göçmenler vizeleri veya ikamet izinleri yok ise izinsiz çalışmanın yanı sıra Türkiye’de izinsiz kalma durumundadırlar. Kaçak çalışma ve yaşama göçmenlerin risklerini artırmakta, insan hakları ihlallerine açık hale getirmektedir.

Hedef grup olarak, düzensiz göçmenlerin bir alt grubu olarak tanımlanan, “döngüsel/dairesel” olarak iş amaçlı göç eden kişiler seçilmiştir. Bu göçmen nüfusu da daraltılarak yalnızca Sovyetler Birliği’nin dağılmasından sonra oluşan ülkelere ve ağırlıklı olarak Orta Asya’dan gelen göçmen işçiler hedef grup olarak belirlenmiştir. Bu seçimin başlıca nedeni Türkiye’ye çalışmak amacıyla gelen göçmenlerin önemli bir bölümünün bu ülkelere gelmesidir.⁹ Diğer nedenler arasında, ortak bir dili olan (Rusça) ve kültürel olarak nispeten daha homojen olan bir kitle ile çalışmanın avantajları ve İKGV uzmanlarının bu ülkelerin vatandaşları ile çalışma konusunda deneyim sahibi olması sayılabilir. Bu özelliklerin, araştırmanın başarısına katkı sağlayacağı varsayılmıştır.

Araştırmanın amacı hedef grubun çalışma ve yaşam koşullarını araştırarak evrensel insan hakları ilkeleri açısından durumlarını ortaya koymaktır. Araştırma bulguları politika yapıcılarının dikkatine sunulacak göçmen işçilerin yaşam ve çalışma koşullarının iyileştirilmesi için savunuculuk yapılması planlanmıştır.

Araştırma Tasarımı

Proje kapsamında göçmen işçiler ile yapılan araştırmada niteliksel ve niceliksel veri toplama yöntemleri kullanılmıştır. Kullanılan yöntemler arasında yapılandırılmış soru formu ile görüşmeler ve odak grup tartışmaları bulunmaktadır.

Göçmen işçilerle yapılan görüşmelerin yanı sıra, göçmen işçilik sürecinin birer unsuru olan iş bulma araçları ile küçük ölçekli bir araştırma ve bir işveren ile de derinlemesine görüşme yapılmıştır.

I- Göçmen İşçiler Soru Formu Araştırması

Göçmen işçilere İstanbul ve Gürcistan Batum'da ulaşılmıştır. Her iki şehirde de hem kadın hem de erkek göçmenlerle görüşmeler yapılmıştır. Araştırma sırasında açık uçlu ve kapalı uçlu sorulardan oluşan bir soru formu ile aşağıdaki konularda bilgi toplanması amaçlanmıştır.

- Temel demografik özellikler
- Türkiye'ye giriş ve çıkış bilgileri
- Türkiye'ye son girişle ilgili bilgiler
- Halen (son) çalışılan iş
- Türkiye'de çalışma hayatı
- Türkiye'de çalışırken yaşanan sorunlar
- Türkiye'de sosyal hayat, diğer sorunlar, memleket ile bağlantılar
- Yasal ve sağlık sorunları ve olası destek ihtiyacı

Etik Yaklaşım: Görüşmeler sırasında, projenin ve araştırmanın amacı kısaca tanıtılmış ve katılımcılara isimlerinin saklı kalacağı bilgisi verilmiş ve toplanan verilerin nasıl kullanılacağı anlatılmıştır. Katılımcılardan kimlik bilgileri istenmemiş, sadece iletişim kolaylığı açısından kendilerine nasıl hitap edilebileceği sorulmuştur.

Göçmen İşçiler Araştırması - İstanbul

İstanbul'da ulaşılan göçmenler arasında halen çalışmakta olanlar ve İstanbul Geri Gönderme Merkezinde (GGM) beklemekte olanlar yer almaktadır.

Halen çalışmakta olan göçmen işçilerle yapılan görüşmeler Mayıs 2013 - Temmuz 2014 tarihleri arasında yürütülmüştür. Bu dönemde 51'i kadın ve 33'ü erkek olmak üzere toplam 84 göçmen işçiye ulaşılmıştır. Bu nüfusa "tesadüfi olmayan" örnekleme tekniği olan "kartopu tekniği" ile ulaşılmıştır.¹⁰ Dolayısıyla ulaşılan nüfus "temsili" bir nüfus değildir. Görüşmeler genellikle mesai saati bitiminde

göçmenlerin evlerinde gerçekleştirilmiştir. Ev hizmetinde çalışan göçmen kadınlarla yapılan görüşmeler ise genellikle izin günlerinde yapılmıştır.

Geri Gönderme Merkezi'nde (GGM) yapılan görüşmeler, gerekli resmi başvurular sonucunda alınan izinle, Ekim 2013 – Haziran 2014 tarihleri arasında İstanbul GGM'de 37 kadın ve 31 erkek ile yapılmıştır.¹¹ Merkez'de görüşme gerçekleştirmenin temel nedenleri, çalışma hayatının dışına çıkmış ve ülkesine geri dönmek üzere olan göçmen işçilerin etki altında kalmadan ve çekinmeden başlarından geçenleri anlatabilecekleri düşüncesi ve daha heterojen bir grupta görüşmeler yapmanın mümkün olmasıdır. Sahada yapılan görüşmelerde, her ne kadar görüşmelerin gizli kalacağı konusunda güvence verilmeye çalışılsa da, cevaplayanın paylaştığı bilgilerin güvenilirliğine dair şüpheler olabilir.

Göçmen İşçiler Araştırması - Batum

Araştırma kapsamında, Türkiye'de çalışmış ve ülkelerine geri dönüş yapmış Gürcistanlı işçilerle de birebir görüşmeler yapılmıştır. Burada amaç, dönüş yapmış göçmenlerin Türkiye'deki çalışma deneyimleri ve insan hakları durumlarını anlamaktır. Batum'da gerçekleştirilen bu görüşmeler, Gürcistan'da kayıtlı bir sivil toplum kuruluşu, TANADGOMA aracılığıyla sağlanmıştır.¹² Özellikle Batum'dan Türkiye'ye yoğun işçi akımı olduğu bilinmektedir.

Ekim 2013 – Kasım 2013 tarihleri arasında tamamlanan görüşmelere 10 kadın ve 10 erkek katılmıştır.

II – Göçmen Kadınlarla Yapılan Odak Grup Tartışmaları

Proje kapsamında, Geri Gönderme Merkezi'nde kalmakta olan 77 kadın ile odak grup tartışması formatının esnek olarak uygulandığı 8 adet toplantı gerçekleştirilmiştir.¹³ Gruplar 6 - 10 kişiden oluşturulmuştur. Katılımcı sayısının tartışmanın kalitesini düşürecek kadar azalmasını önlemek için gruba katılım sayısı sınırlandırılmamıştır. Gruba katılım gönüllülük esasına göre yapılmış, katılmak istemeyenlerin gruptan ayrılacakları bilgisi verilmiştir. Katılımcılara bu bilgilerin anonim olarak kullanılacağı bilgisi verilerek sözlü onamları alınmıştır. Odak grup tartışması kapısı kapalı, ferah ve geniş bir salonda yapılmış ve salonda katılımcılar ile moderatör ve raportör olarak görev yapan proje ekibi dışında kimse bulunmamıştır. Katılımcılar Türkçe iletişim kurabilen göçmenler arasından seçilmiştir.

Araştırma kapsamında ulaşılan gçmen işçi sayısı

Soru formlarını tamamlayan gçmen sayısı : 172 kişi (98 kadın / 74 erkek)
Odak grup tartişmalarına katılan gçmen sayısı : 77 kadın

Toplam : 249 kişi

GÖÇMEN İŞÇİLER ARAŞTIRMASI

Göçmen Kadınlar Araştırma Bulguları - İstanbul

Bu bölümde ve takip eden bölümde seçilmiş bazı bulgular paylaşılmıştır. Daha kapsamlı bir değerlendirmeyi ise “Bitirirken” bölümünde bulabilirsiniz.

Bu bölümde araştırma sırasında İstanbul’da çalışmakta olan 51 göçmen kadın işçi ve Geri Gönderme Merkezi’nde kalmakta olan 37 göçmen kadın ile yapılan birebir görüşmelerin bulgularını paylaştık. Paylaşılan bulguların tablolarını kitabın ekinde bulabilirsiniz.

ÖNCELİKLE GÖRÜŞME YAPILAN KADINLARIN SOSYO-DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİNİ BELİRLEMİYİ AMAÇLADIK

Nerelisiniz? Hangi ülkenin vatandaşıdır?

Kaç yaşındasınız?

Medeni durumunuz nedir?

Çocuğunuz var mı?

En son hangi okulu bitirdiniz?

Her iki grupta görüşülen kadınlar benzer özelliklere sahipti. Gürcistan, Özbekistan ve Türkmenistan vatandaşı olan kadınlar çoğunlukta idi. Görüşülenler arasında Kırgızistan ve daha da az sayıda Ukrayna, Rusya, Moldova ve Ermenistan vatandaşı olan kadınlar vardı. (Tablo K1)

Hemen her yaşta kadınla görüşülmüş olmasına rağmen orta yaşlardaki kadınlar ağırlıktaydı. Medeni durumları açısından grup, evli olanlar, bekarlar, eşini kaybetmiş veya ayrılmış olanlarla çeşitlilik göstermekte idi. Çoğunluğu çocuk sahibi olan kadınlardı. (Tablolar K2, K3, K4)

Kadınların çoğunluğu lise ve üzeri eğitimliydi ancak özellikle Geri Gönderme Merkezindeki kadınlar arasında ilköğretimi bitirmiş kadınlar da önemli bir grubu oluşturuyordu. (Tablo K5)

Ülkenizde köyde mi yoksa kentte mi yaşıyordunuz?

Ülkenizde aynı hanede kimlerle beraber yaşıyordunuz?

Kadınların büyük çoğunluğu memleketlerinde iken şehirde yaşıyordu; kimisi eşi ve çocukları ile oturuyordu, diğer taraftan özellikle eşi olmayanlar çeşitli aile fertleri ile birlikte yaşıyordu. (Tablo K6)

KADINLARI GÖÇ ETMEYE YÖNLENDİREN NEDENLER NELERDİ

Ülkenizde çalışıyor muydunuz?

Aylık geliriniz ne kadardı?

Her iki grupta da kadınların çoğunluğu Türkiye'ye göç etmeden önce de çalıştıklarını belirttiler. Kadınların çalıştıkları kalifiye işler arasında hemşirelik üst sıralarda yer alırken aralarında doktor, ressam ve psikolog da bulunmaktaydı. Ancak kadınların ağırlıklı olarak çalıştıkları işler temizlik, pazarcılık, fabrikada işçilik gibi kalifiye olmayan işlerdi. Ülkelerinde yapılan bu işlerin karşılığında kadınların hemen hemen yarısı 100\$ - 250\$ arasında kazanırken üçte biri 100\$ altında aylık gelir elde ediyordu. (Tablo K7, K8)

İşsizlik sorunu yaşadınız mı?

Eşiniz çalışıyor muydu?

Kadınların hemen hepsi işsizlik sorunu yaşamışlardı. İş deneyimleri çoğu zaman devamlı olmayan veya yarı zamanlı işlerdi. Örneğin, aynı yıl içinde bir kadın hem hemşirelik hem de bakkallık yapmıştı. Bir başka kadın hem kütüphanede hem de fabrikada çalışmıştı. Kadınlar sadece kendilerinin değil, eşlerinin de iş bulma konusunda sıkıntı çektiğini belirttiler. (Tablo K9, K10)

Aileden, çevreden, siyasi otoriteden kaynaklanan sorunlar yaşadınız mı?

Kadınları göç kararı almaya yönlendiren ve özellikle ekonomik olmayan nedenleri anlayabilmek için aileden, yaşadıkları çevreden kaynaklanan sorunlarını sordüğümüzde çok az sayıda göçmen kadın bu soruya yanıt verdi. Göçmenlerin, yaş, medeni durum, çalışılan iş gibi somut yanıtları olan sorulara daha rahat cevap verdiklerini ancak daha özel konulardaki soruları cevaplamayı geçiştirdiklerini belirledik. Görüşülen kadınların çoğunluğu, ülkelerindeyken toplumsal nedenlerden kaynaklanan bir sorun yaşamadığını söyledi. Az sayıda olsa da "aile içi şiddet" ve "etnik ayrımcılık" yaşadığını söyleyen kadınlar da vardı. Göçmen kadınlarla birebir yaptığımız grup toplantılarında memleketlerindeyken pek çok kültürel ve toplumsal sorunla baş etmek zorunda kaldıklarını anlattılar. (Tablo K11)

KADINLARIN TÜRKİYE'YE İLK GELİŞ SÜRECİNİ ANLAMAK İSTEDİK. NEDEN TÜRKİYE TERCİH EDİLMİŞ, GELİŞ NASIL PLANLANMIŞTI

Çalışmak için Türkiye dışında bir ülkeye gittiniz mi?

Türkiye'ye daha önce geldiniz mi?

Neden Türkiye'yi seçtiniz?

Türkiye'ye nasıl geldiniz?

Her iki grupta da görüşülen kadınların büyük çoğunluğu çalışmak için Türkiye dışında başka bir ülkeye gitmemişti. Kadınların yarısından fazlası Türkiye'ye de ilk kez gelmişti.(Tablo K12)

Türkiye'ye gelme nedenlerini sıralamaları istendiğinde; "Türkiye'de iş bulmak daha kolay" ve "Türkiye'de tanıdıklar var" yanıtları kadınların yarısı tarafından ifade edilmiştir. Üçüncü önemli neden ise "Türkiye'ye gelmek kolay" olarak sıralandı. Görüşülen kadınlar arasında "tanıdığının yanına gelip, sonra iş bulan" kadınlar ağırlıktaydı. "Gelmeden önce işini ayarlayanlar" ve "herhangi bir bağlantı kurmadan Türkiye'ye gelenler" de vardı. (Tablolar K13, K14)

KADINLARIN TÜRKİYE'DE KALMA VE ÇALIŞMA PLANLARI NEYDİ

Türkiye'ye gelirken hangi işte çalışmayı planladınız?

Türkiye'de ne kadar kalmak istiyorsunuz?

Kadınların çoğunluğu Türkiye'ye geldiklerinde "ev işinde" çalışabileceklerini düşünmüşlerdi. Bu raporda "ev işi" ev temizliği, yemek, bulaşık gibi işlerin yanı sıra yaşlı/hasta bakımı ve çocuk bakımı işlerini de kapsayarak tanımlandı. Aralarında "ne iş bulursam yaparım" diyenler olduğu gibi tekstil alanı ağırlıklı olmak üzere başka işleri sıralayanlar da oldu. Kadınlar arasında Türkiye'de "kalabildiği sürece kalmayı" planlayanlar, "belli bir miktar para kazanmayı" veya "belli bir süre kalmayı" planlayanlar olduğu gibi daha az sayıda da olsa "sürekli Türkiye'de kalmak" isteyenler de vardı. (Tablolar K15, K16)

Bu yanıtlardan, hedef grubun, raporun başında belirtilen döngüsel/dairesel göç olgusuna örnek teşkil eden bir nüfus olduğunu söyleyebiliriz. Göçmen işçilerin Türkiye'ye gelme kararları çoğunlukla Türkiye'de geçici bir süre kalıp çalışmayı kapsıyordu.

HER ŞEYİN BAŞINDA ÜLKEDE YASAL OLARAK KALABİLMEK GELİYORDU

Halen geçerli vize veya ikamet izin belgeniz var mı?

Göçmen işçilerin dile getirdikleri en önemli sorun, geçerli vizeleri veya ikamet izinleri olmamasıydı. Görüşülen kadınların çoğunluğu ülkede "kaçak" olduğunu söyledi. Türkiye’de yasal statüde bulunan kadınların pek azının ikamet izni vardı, kadınlar genellikle henüz vize süreleri dolmadığı için yasal konumdaydı.

(Tablo K17)

KADINLARIN SON İŞLERİ İLE İLGİLİ SORULARLA ÇALIŞMA HAYATINA GİRİŞ YAPTIK

Ne iş yapıyorsunuz (dunuz)?

Son işinizde ne kadar çalıştınız?

Bu işi nasıl buldunuz?

Kadınların yarısı “ev işinde” çalışırken ikinci grup tekstil atölyesinde çalışanlardı. Bu iki alan dışında bavul ticareti yapan ve seks işçiliği yapan kadınlar da vardı. (Tablo K18)

Kadınlara son işlerinde ne süredir çalıştıklarını sorduk. Kadınların üçte biri bir yılı aşan süredir (1-5 yıl) aynı işte çalıştıklarını söylerken, üçte biri üç aydan daha az süredir aynı işte çalışıyordu. (Tablo K19)

Kazancın iyi olması kadar güvenilir bir işveren bulmak da göçmen işçiler için önemliydi. Kadınların yarısı memleketten tanıdıklarının yardımıyla iş bulmuşlardı. Daha az olmakla beraber Türkiye’de bir aracı sayesinde iş bulanlar olduğu gibi kendi çabalarıyla iş bulduğunu söyleyen kadınlar da vardı. Bir süredir Türkiye’de yaşayan kişiler için aracısız iş bulmanın daha kolay olduğunu söylemek mümkün. (Tablo K20)

KADINLARIN ÇALIŞMA HAYATLARINDA HAK İHLALİ YAŞAYIP YAŞAMADIĞINA DAİR İPUÇLARINA ULAŞMAK İÇİN ÇALIŞMA KOŞULLARINI ÖĞRENMEK GEREKİYORDU

Haftada kaç gün çalışıyorsunuz?

Günde kaç saat çalışıyorsunuz?

Kadınlar arasında haftada 7 gün hiç izin almadan çalışanlar vardı. Ancak çoğunlukla haftada 6 gün çalışıyorlardı. Kadınlar arasında özellikle atölyede çalışanlar günlük

çalışma süresini çoğunlukla "8 – 10 saat" olarak belirtmişlerdi. Ev işçiliği yapan kadınlar ise işin doğası gereği çalışma süresini tam olarak belirleyememişlerdi. (Tablo K 21, K 22)

Aylık kazancınız ne kadar?

Görüşme sırasında çalışmakta olan kadınların hemen yarısı 350\$ - 400\$ arasında aylık kazanç elde ederken, GGM'de görüşülen kadınların gelirleri daha yüksekti. Bu grubun üçte biri 550\$ - 700\$ arasında kazancı olduğunu ifade etti. Bu kadınlar arasında 1000\$ ve üzerinde aylık kazancı olduğunu söyleyen, çoğunluğu fuhuş sektöründe çalışmakta olan kadınlar da vardı. (Tablo K 23)

Nerede yaşıyorsunuz?

İzin günlerinde nerede kalıyorsunuz?

Kadınların yaşadıkları yer genellikle çalıştıkları işlere göre belirleniyordu. Ev içi hizmette çalışanlar, yani görüştüğümüz kadınların çoğu, genellikle çalıştıkları evde yaşıyorlardı. İkinci sırada ise tanıdıkları ile birlikte ev tutan kadınlar vardı. (Tablo K 24)

İzin günleri özellikle ev işinde çalışan kadınların sosyalleşebildikleri yegâne zamanlardır. Ev işinde çalışan kadınlar izin gecelerinde tanıdıklarının yanında kaldıklarını söylediler. Kadınların bazıları bu konaklama karşılığı kiraya katkı sağlıyor, bazıları ise misafir olarak kalıyorlardı. İzin gününün sonunda çalıştığı eve dönen kadınlar da vardı. (Tablo K 25)

ÇALIŞMA KOŞULLARI İLE İLGİLİ SORULARI TÜRKİYE'DEKİ TÜM İŞLERİ KAPSAYACAK ŞEKİLDE GENİŞLETTİK

Herhangi bir işinizde kötü muamele gördünüz mü?

Paranızı alamadığınız veya eksik aldığınız bir işiniz oldu mu?

Görüşülen kadınların üçte birinden fazlası şiddet türlerinden birine maruz kaldığını söyledi. Sözel şiddete maruz kalanlar daha çoğunlukta olmasına rağmen aralarında fiziksel şiddet ve cinsel tacize varabilen şekillerde kötü muamele ile karşılaşanlar vardı. Daha az sayıda da olsa tecavüze maruz kalmış kadınlar olduğu belirlendi. (Tablo K 26)

Kadınların üçte birinden fazlası en az bir işlerinde paralarını alamadıklarını veya eksik aldıklarını söyledi. (Tablo K 27)

*Herhangi bir işinizde Türk işçiler aynı iş için daha yüksek ücret aldı mı?
Pasaportunuz hep sizde kaldı mı?*

Kadınlar arasında aynı iş için Türk işçiden daha az para aldığını söyleyenler olsa da, pek çoğu ya Türk işçilerin ne kadar para aldığını bilmiyor ya da Türk işçi olmayan işyerlerinde çalışıyordu. (Tablo K 28)

Kadınlar arasında pasaportlarının işverende veya aracıda durduğunu bildirenler oldu. Pasaportu alkoyma işverenin kendi güvenliği için tercih ettiği bir yol olarak gözüke de bunun bir baskı kurma aracı olarak kullanıldığı durumlar olduğu söylenebilir. Pasaporta el koyma Türk kanunlarında da bir suç olarak tanımlanmıştır. (Tablo K 29)

*Sağlığınıza zarar veren bir işte çalıştınız mı?
İşyerinde başka sorunlar yaşadınız mı?*

Kadınların dörtte biri bir veya birden fazla işinde “sağlıksız” bir ortamda çalıştığını söyledi. Ev işinde çalışan kadınlar arasında kaldıkları odaların sağlıksız olduğunu bildirenler vardı. Bu kadınlar, soğuk, havasız veya rutubetli odalarda uyumak zorunda kalmışlardı. Kadınlar, en zor işin hasta bakımı olduğunu, bu işin “hijyenik” olmadığını ifade ettiler. Seks işçisi kadınlar da işlerinin sağlıksız olduğunu belirttiler. Fabrikada çalışan bir kadın da, çalıştığı ortamın sağlıksız olduğuna vurgu yaptı. (Tablo K 30)

Kadınlardan işyerinde karşılaştıkları diğer sorunları sıralamaları istendiğinde çoğunluğu konuşulardan başka sorunları olmadığını söylerken, bazı kadınlar “uzun mesai saatleri”, “düşük ücret” ve “işverenin kötü muamelesi” gibi sorunları tekrar tekrar vurguladılar.

*Herhangi bir işinizden çıkarıldınız mı? Neden?
Herhangi bir işinizden kendi isteğinizle ayrıldınız mı? Neden?*

Kadınların yaklaşık beşte birinin işverenleri tarafından işlerine son verilmişti. Kadınlar en çok “iş koşullarına itiraz etmek” nedeniyle işten çıkarılmışlardı. Çıkarma nedenini “bilmeyenler” de vardı. (Tablo K 31)

Öte yandan kadınların çoğunun memnun olmadıkları işlerden ayrıldıkları da belirlendi. En sık tekrarlanan işten ayrılma nedeni “işin koşullarının uygun olmaması veya işin ağır olması” olarak belirtildi. İkinci sırada gelen işten ayrılma nedeni ise “daha yüksek ücretli bir iş bulunmasıydı”. Diğer taraftan “kötü muamele” gördüğü için veya “parasını alamadığı” için işini bırakanlar da vardı. Kadınlar arasında hiçbir işinden ayrılmadığını söyleyenler de oldu; bu kadınların çoğunluğu halen ilk işinde çalışmaktaydı.

YABANCI BİR ÜLKEDE YAŞAMANIN GETİRDİĞİ ZORLUKLARI ANLAMAK İÇİN KADINLARIN SOSYAL YAŞAMLARINA YÖNELİK SORULAR SORDUK

*İşten kazandığınız parayı ne yapıyorsunuz?
Kazandığınız parayı ne için kullanıyorsunuz?*

Kadınların çoğunluğu kazandıkları parayı memleketlerine gönderdiklerini söylediler. Türkiye’de hesap açma imkanları olmadığı için ve parayı başka şekilde saklamak da riskli olduğu için başka çareleri olmadığını söylemek mümkün. Western Union gibi sistemlerin yüksek komisyon ile çalışmasından ötürü, birikimlerini ya tanıdıkları ile elden gönderiyor ya da Gürcülerde olduğu gibi kara ulaşımının sık kullanıldığı durumlarda, parayı otobüs şirketlerinin üstlendiği bir tür aracılık sistemi ile memleketlerine gönderiyorlardı. (Tablo K 32)

Kadınlara parayı kullandıkları alanlar sorulduğunda en sık tekrarlanan yanıt çocukların veya kardeşin eğitimi ve ailenin geçimi oldu. Ev almak, borç ödemek ve hasta anne veya babaya bakmak da gelen yanıtlar arasındaydı.

*Türkiye’de ailenizden kimse yaşıyor mu?
Burada yaşayan memleketlileriniz ile nasıl görüşüyorsunuz?
Arkadaşlık ettiğiniz Türkler var mı?
Boş zamanlarınızda ne yapıyorsunuz?*

Kadınların yaklaşık yarısının Türkiye’de yaşayan aile üyeleri (eşi, çocukları, kardeşleri) veya akrabaları vardı. Kadınlar çoğunlukla yakınları/memleketlileri ile aynı evde yaşıyor veya izin günlerinde aynı evde kalıyordu. Küçük bir grup ise aynı iş yerinde çalışıyor ve bu şekilde görüşebiliyordu. Daha az sayıda kadın telefonla veya boş günlerinde bir araya gelerek yakınları ile iletişim halinde olduğunu belirtti. Kimseyle görüşmediğini söyleyen az sayıda kadın vardı. (Tablo K 33)

Türk vatandaşları ile arkadaşlık etmek çok sık görülen bir durum olmamakla beraber, kadınların beşte biri arkadaşlarının arasında Türklerin de olduğunu söyledi. (Tablo K 34)

İş dışında geçirilen zamanın dinlenmek olduğu kadar psikolojik rahatlama sağlamak açısından önemli olduğu düşüncesiyle kadınlara çalışmadıkları zamanlarda neler yaptıklarını sorduk. En sık verilen yanıt “dışarı çıkmıyorum/evde dinleniyorum” oldu. Dışarı çıkmadığını söyleyen kadınlar “yakalanmaktan korktuklarını” belirttiler. “Boş vaktim yok” diyen kadınlar olduğu gibi “yakınları, dostları ile birlikte zaman geçirdiğini” söyleyenler de vardı. Az sayıda kadının ise hiç boş zamanı yoktu çünkü “ikinci işte” çalışıyordu.

SORUNLAR SORUNLARI FARKLI SORULAR SORARAK KADINLARIN YAŞAM KOŞULLARINI DAHA İYİ ANLAMAYA ÇALIŞTIK

Sağlığınıza zarar verecek koşulları olan bir evde yaşadınız mı?

Başınıza bir sıkıntı geldiğinde kimden destek alırsınız?

Çevrenizle sorun yaşadınız mı?

Göçmenlerin (ikamet, çalışma izni dışında) en sık karşılaştıkları sorunlar nelerdir?

Kadınlar arasında sağlıksız koşulları olan bir evde yaşamak zorunda kaldığını söyleyenler oldu. Özellikle ev işçisi olmayan kadınlar kalacakları bir ev kiralamakta güçlük çektiklerini ifade ettiler. Kalabalık olarak kiraladıkları daireler genellikle bodrum katlarda, havasız ve ışısız yerlerdi. Bazı ev sahiplerinin göçmenlerin “belgesiz” olmalarından yararlanarak kötü koşulları olan evleri değerinin üzerinde kiraladığını öğrendik. Bu evlerden birkaçını görüşme sırasında görme imkânımız da oldu. (Tablo K 35)

Kadınlara sıkıntılı bir durumla karşılaştıklarında kimden destek alabilecekleri sorulduğunda genellikle İstanbul’da yaşayan aile üyelerinden, akrabalarından veya memleketlilerinden destek alabileceklerini, ancak, “öncelikle kendi başlarının çaresine bakacaklarını” söylediler. Türk arkadaşlarından veya eski patronlarından destek alabileceğini söyleyenler de oldu.

Kadınların çoğunluğu sosyal hayatlarında sorun yaşamadıklarını paylaştılar ancak cinsel taciz ve tecavüz de dahil olmak üzere çeşitli şekillerde kötü muamele gördüğünü söyleyenler de vardı. (Tablo K 36)

Türkiye’de bir göçmenin yaşayabileceği tüm sıkıntıları listelemek amacıyla “Çevrenizdeki diğer göçmenlerin sorunları, endişeleri nelerdir sorusu” sorulduğunda gelen yanıtlar: yeterli miktarda para biriktirememesi endişesi, memleket ve aile özlemi, zor iş koşulları ve uzun mesailer, işverenden kötü muamele görme, taciz ve tecavüz; ayrımcılık, dışlanma, kötü gözle bakılma, dil sorunu, yalnızlık, güvensizlik hissetme, yeni işe giderken korku-endişe hisleri şeklinde idi. Bu ifadeler arasında “kadınların fuhuşa zorlanması” yanıtı dikkat çekiciydi.

SAĞLIK SORUNLARINI VE BU SORUNLARLA BAŞ ETME MEKANİZMALARINI ANLAMAYA ÇALIŞTIK

*Türkiye’de yaşarken herhangi bir sağlık sorununuz oldu mu? Doktora gittiniz mi?
Nasıl bir sağlık sorunu yaşadınız?
Hastanede tedavi sürecinde bir sıkıntı yaşadınız mı?*

Kadınların yarıya yakını en az bir sağlık sorunu yaşamıştı. Bunlar arasında “hastalandığı halde hastaneye gidemediğini” söyleyenler vardı ancak genellikle “özel hastaneye/doktora” gitmişlerdi. Az sayıda kadın ise “devlet hastanesinde tedavi olduğunu” söyledi. Kadınlar en sık karşılaştıkları sağlık sorunlarını bel ağrısı, üşütme, kolda kırık ve diş sorunları olarak sıraladılar. Aralarında psikolojik sorunlar yaşadığını söyleyenler de oldu. (Tablo K 37)

Hastaneye gidenler arasında tedavi sürecinde sıkıntı yaşadığını söyleyen az sayıda kadın vardı. Bu sorunlar “para” ve “dil/iletişim” sorunu olarak ifade edildi. Eli kesilen bir kadın kendisini yakalatmaması için, ustasının doktora rica ettiğini anlattı.

BİTİRİRKEN: HER ŞEYE RAĞMEN NEDEN TÜRKİYE?

*Rahat çalışabilmek için hangi koşulların olmasını isterdiniz?
Türkiye’de kalmanızın nedeni nedir?
Ülkenize geri dönmek zorunda kalırsanız tekrar yurtdışına çıkmayı düşünür müsünüz?
Nereye? (Türkiye diyenler) Neden tekrar Türkiye’ye gelmek istiyorsunuz ?*

Tüm görüşme boyunca “belgesiz” olmanın güçlüklerinden bahseden kadınlar için “rahat çalışmanın koşulları nelerdir” sorusunun yanıtı çok açıktı. Kadınların tamamına yakını Türkiye’de rahat çalışmak için izinlerinin olması gerektiğini söylediler. Bazı kadınlar “ayrımcılık olmasa”, “patronlar iyi davransa”, “mesailer düzenli ödense”, “iyi bir iş/iyi kazanç olsa” dileklerini eklediler.

Bu sorunlara rağmen hala Türkiye’de kalma nedenleri sorulduğunda, çoğunluğu “Türkiye’de daha çok para kazanıldığını” söylerken bazıları da “Türkiye’de yaşamının daha kolay olduğunu” belirtti. Az sayıda kadın da hep Türkiye’de kalabilmek için “vatandaş olmayı” istediğini söyledi. (Tablo K 38)

Geri Gönderme Merkezinde görüşülen kadınların çoğunluğu sınır dışı olma durumunda olan kişilerdir. Görüştüğümüz kadınların bir bölümü ülkelerine geri döndükten sonra tekrar yurtdışına çıkmayı düşünmediklerini söylediler. Yarıya yakını ise tekrar Türkiye’ye gelmeyi istiyordu. Türkiye’ye tekrar gelmek isteyenlerin yarısından fazlası “burada iş bulmak mümkün” derken, “yerleşmek istediğini” söyleyenler ve “burada yaşamak rahat” diyenler de oldu. Bu kadınların arasında Türkiye’de eşi, çocuğu, annesi olanlar da vardı.

Göçmen Kadınlar Araştırma Bulguları - Batum

Halen çalışmakta olan kadınlar ve Geri Gönderme Merkezinde kalan kadınlarla yapılan görüşmelerin benzeri Türkiye’de çalıştıktan sonra Batum’a geri dönen Gürcistanlı 10 göçmen kadın ile yapıldı. Bu bölümde geri dönmüş göçmen kadınlara ait seçilmiş bazı bulgular paylaşılmıştır.

Gürcistan’a geri dönmüş kadınların özellikleri ve göç öyküleri diğer kadınlarla çok benzeşiyordu. Batum’da genellikle orta yaşlı, evli veya eşinden ayrılmış/kaybetmiş, çocuklu kadınlarla görüştük. Kadınların eğitim düzeyi lise ve üzerindedir. Kadınlardan üçte biri çalışırken diğerleri iş bulamadıkları için çalışmadıklarını söylediler. Kadınların yarısı 250\$ - 400\$ arasında aylık gelir sahibi olduklarını belirtirken bunun altında geliri olanlar vardı.

Hepsi “Türkiye’de iş imkanları” olduğu için Türkiye’ye gitmişti. Genellikle gitmeden önce “çalışacakları iş” veya “kalacakları yeri” ayarlamışlardı. Kadınların büyük bir çoğunluğu, Türkiye’de yasal olarak kalabilmek için giriş-çıkış yapmışlardı. Çok az sayıda kadın oturma ve çalışma izni almıştı. Kadınların çoğunluğu “ev işinde” çalışmış, az sayıda kadın da tarlada çalışmıştı. Kadınlar arasında çok sayıda haftanın 7 günü çalışan vardı. Kadınlar genellikle belirsiz saatlerde çalışıyorlardı. Kadınların ortalama gelirleri 400\$ - 550\$ arasındaydı. Görüşülen kadınların yarıya yakını sözel şiddete maruz kaldığını belirtti.

Bu grupta ulaştığımız tek tarım işçisi kadının anlattıkları diğerlerinden biraz daha farklıydı. Bu göçmen kadın yabancı olduğu için aşağılandığını, parasını tam alamadığını söyledi. Ağır hava şartlarında çalışmak zorunda kalmıştı. Sağlıksız koşulları olan bir evde bodrum katındaki bir odada havalandırma, ısıtma, mobilya, duş ve tuvalet bulunmayan bir yerde yaşamıştı. Tarım işçisi kadın sağlık sorunu da yaşadığını ancak hastaneye gidemediğini söyledi.

Bütün kadınlar izinleri/belgeleri olsa daha rahat edeceklerini söylediler. Vize için Gürcistan’a gidip gelmenin zor olduğunu söyleyenler oldu. “Türkiye’de para kazanabiliyor” olduklarını tekrarladılar.

Göçmen Erkekler Araştırma Bulguları - İstanbul

Bu bölümde 33'ü İstanbul'da çalışmakta olan, 31'i Geri Gönderme Merkezi'nde kalan 64 göçmen erkek işçi ile yapılan görüşmelerin bulgularını paylaştık.

ÖNCELİKLE GÖRÜŞME YAPTIĞIMIZ ERKEKLERİN SOSYO-DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİNİ BELİRLEMİYİ AMAÇLADIK

Nerelisiniz? Hangi ülkenin vatandaşısınız?

Kaç yaşındasınız?

Medeni durumunuz nedir?

Çocuğunuz var mı?

En son hangi okulu bitirdiniz?

Görüşme yapılan erkekler arasında sırasıyla Türkmenistan, Gürcistan ve Özbekistan vatandaşları çoğunlukta idi. Daha az sayıda Azerbaycan ve Kırgızistan vatandaşı ile ve birer Ukrayna ve Abhazya'lı göçmenle de görüşüldü. (Tablo E1)

Çoğunluk 18 - 34 yaş arasında olmak üzere hemen hemen her yaş grubundan erkekle görüşüldü. Erkeklerin arasında evli ve bekar olanlar vardı. Kadınlardan farklı olarak boşanmış ve eşini kaybetmiş erkek sayısı azdı. Bu durumdaki erkeklerin genellikle tekrar evlendiklerini varsayabiliriz. Oysa kadınlarla yapılan görüşmelerden, ikinci kez evlenmenin kadınlar için, özellikle de çocuğu olan kadınlar için çok zor olduğunu anlıyoruz. (Tablolar E2, E3, E4)

Görüştüğümüz erkeklerin çoğunluğu lise ve üzerinde eğitim almışlardı. Ancak aralarında ilköğretim mezunu olan erkekler de vardı. (Tablo E5)

Ülkenizde köyde mi yoksa kentte mi yaşıyordunuz?

Ülkenizde aynı hanede kimlerle beraber yaşıyordunuz?

Erkeklerin çoğunluğu memleketlerindeyken de şehirde yaşıyorlardı. İstanbul'a şehirden göç etmişlerdi. Evli olan erkekler çekirdek aileleri veya geniş aileleri ile birlikte yaşıyordu. Bekarlar ise ebeveynleri ile yaşıyorlardı. (Tablo E6)

ERKEKLERİ GÖÇ ETMEYE YÖNLENDİREN NEDENLER NELERDİ

Ülkenizde çalışıyor muydunuz?

Aylık gelirin ne kadardı?

İşsizlik sorunu yaşadınız mı?

Eşiniz çalışıyor muydu?

Erkeklerin çoğunluğu memleketlerindeyken çalıştığını söyledi. Aralarında üniversite mezunları olmasına rağmen kalifiye işlerde değil, genellikle tarlada, pazarda ve diğer kalifiye olmayan işlerde çalışıyorlardı. Yapılan bu işlerin karşılığında erkeklerin yarısı aylık 250\$ veya altında para kazanıyordu. Erkeklerin yaklaşık dörtte üçü memleketlerinde işsizlik sorunu yaşamışlardı. Evli olan erkeklerin bazılarının eşleri de çalışıyordu. (Tablolar E7, E8, E9, E10)

Aileden, çevreden, siyasi otoriteden kaynaklanan sorunlar yaşadınız mı?

Erkeklerin büyük çoğunluğu toplumsal nedenlerden kaynaklanan bir sorun yaşamadığını söyledi. Ancak, birkaç kişi etnik ve birer kişi de din ve cinsel yönelim sebebiyle ayrımcılık yaşadığını ilettiler. (Tablo E11)

ERKEKLERİN TÜRKİYE'YE İLK GELİŞ SÜRECİNİ ANLAMAK İSTEDİK. NEDEN TÜRKİYE TERCİH EDİLMİŞ, İLK GELİŞ NASIL PLANLANMIŞTI

Çalışmak için Türkiye dışında bir ülkeye gittiniz mi?

Türkiye'ye daha önce geldiniz mi?

Neden Türkiye'yi seçtiniz?

Türkiye'ye nasıl geldiniz?

Görüştüğümüz erkeklerin büyük çoğunluğu çalışmak için başka bir ülkeye gitmemişti. Hatta yarısından fazlasının Türkiye'ye ilk gelişi idi. (Tablo E12)

Türkiye'yi seçme nedenlerinin başında "Türkiye'de iş bulmanın daha kolay" olması geliyordu. Bu yanıt "Türkiye'de tanıdıklar var" ve "Türkiye'ye gelmek kolay" yanıtları takip etti. Gürcistan'dan gelenler için "ulaşım kolaylığı" önemli bir etken olarak ortaya çıkıyordu. Geri gönderme Merkezi'nde görüştüğümüz erkeklerin çoğunluğu Türkiye'ye gelmeden önce "herhangi bir bağlantı kurmadığını" söyledi. Öte taraftan halen çalışan göçmen erkekler ise "önceden bir iş bularak Türkiye'ye gelmişlerdi" veya "tanıdıklarının yanına gelip sonradan iş bulmuşlardı". (Tablolar E13, E14)

ERKEKLERİN TÜRKİYE’DE KALMA VE ÇALIŞMA PLANLARI NEYDİ

*Türkiye’ye gelirken hangi işte çalışmayı planlıyordunuz?
Türkiye’de ne kadar kalmak istiyorsunuz?*

Erkeklerin çoğunluğu Türkiye’de yapacakları işe dair bir plan yapmamışlardı. Pek çoğu “ne iş bulursam yaparım” düşüncesi ile gelmişti. Çalışmayı hedefledikleri sektörler arasında tekstil ve inşaat öne çıkıyordu. Ancak aralarında garsonluk, hamallık ve daha az sayıda olmak üzere bahçivanlık, tekstil gibi alanlarda çalışmayı planlayanlar olduğu da belirlendi. (Tablo E15)

Erkeklerin çoğunluğu Türkiye’ye “belli bir süre kalmak/belli bir miktar para kazanmak” için geldiğini söyledi; “kalabildiği sürece kalmayı planlayanlar ve “Türkiye’de sürekli yaşamak” isteyenler de az değildi. (Tablo E16)

HER ŞEYDEN ÖNCE ÜLKEDE YASAL OLARAK KALABİLMEK ÖNEMLİYDİ!

Halen geçerli vize veya ikamet izniniz var mı?

Görüştüğümüz erkeklerin yarısından fazlası “belgesiz” olduklarını söylediler. Ancak aralarında vizeleri olanlar da vardı. Halen çalışmakta olan göçmen erkekler arasında çok sayıda Gürcü olması ve Gürcülerin ülkelerine gidip vize yenileyerek, 3 ay sonra, geri dönebilmeleri “belgeli” olanların sayısını arttırmıştı. Ancak, hiçbirinin çalışma izni yoktu ve vizesi olanlar da izinsiz çalıştıkları için yine “belgesiz” duruma düşüyorlardı. (Tablo E17)

ERKEKLERİN SON İŞLERİ İLE İLGİLİ SORULARLA ÇALIŞMA HAYATINA GİRİŞ YAPTIK

*Hangi işte çalışıyorsunuz (dunuz)?
Son işinizde ne süre ile çalıştınız?
Bu işi nasıl buldunuz?*

Erkekler çoğunlukla tekstil atölyelerinde çalışmaktaydı. Bu grubu “benzinci/oto yıkama” işinde çalışanlar izledi. Diğer göçmen erkekler halı yıkama, fırın, hamallık, inşaat, garsonluk gibi çeşitli sektörlerde iş bulmuşlardı. (Tablo E18)

Erkeklerin üçte biri bir yılı aşan süredir (1-5 yıl) aynı işte çalıştığını söyledi. Üç aylık dönemlerle giriş- çıkış yapan Gürcüler, genellikle aynı sektörde ama farklı atölyelerde çalışıyorlardı. Bu nedenle erkeklerin arasında son işinde en fazla 3 aydır

çalıştığını söyleyenler de vardı. Erkeklerin çoğu "memleketten tanıdıklarının" yardımıyla iş bulmuşlardı. Ancak halen çalışmakta olan grup "Türkiye'den aracılar" sayesinde iş bulmuş iken GGM'de görüşülen göçmen erkekler arasında "işini kendi bulduğunu söyleyenler" daha büyük bir gruptu. (Tablo E19, E20)

ERKEKLERİN ÇALIŞMA HAYATLARINDA HAK İHLALİ YAŞAYIP YAŞAMADIĞINA DAİR İPUÇLARINA ULAŞMAK İÇİN ÇALIŞMA KOŞULLARINI ÖĞRENMEK GEREKİYORDU

Haftada kaç gün çalışıyorsunuz?

Günde kaç saat çalışıyorsunuz?

Nerede yaşıyorsunuz?

Aylık kazancınız ne kadar?

Erkekler genellikle haftada 6 gün çalışıyorlardı ancak 7 gün çalışanlar da vardı. Günlük çalışma saatleri genellikle günde 8 – 10 saat arasındaydı ancak 10 saatin üzerinde çalışanlar da vardı. (Tablolar E21, E22)

Görüştüğümüz erkeklerin büyük çoğunluğu "tanıdıkları ile ev" tutmuşlardı. Az sayıda erkek ise işyerinde kalıyordu. Bu kişiler benzincide çalışanlar veya çalıştığı atölyede yatanlardı. Erkeklerin aylık gelirleri değişiyordu. Genellikle 400\$ - 550\$ aylık gelirleri olmasına rağmen 250\$ - 400\$ arasında kazananlar olduğu gibi 550\$ - 700\$ arasında kazananlar da az değildi. (Tablolar E23, E24)

ÇALIŞMA KOŞULLARI İLE İLGİLİ SORULARI TÜRKİYE'DEKİ TÜM İŞLERİ KAPSAYACAK ŞEKİLDE GENİŞLETTİK

Herhangi bir işinizde kötü muamele gördünüz mü?

Paranızı alamadığınız veya eksik aldığınız bir işiniz oldu mu?

Herhangi bir işinizde Türk işçiler aynı iş için daha yüksek ücret aldı mı?

Görüştüğümüz erkeklerin üçte biri işyerinde sözel ve daha az oranda fiziksel şiddete uğradığını belirtti. Şiddet uygulayan kişi genellikle patron olmasına rağmen iş arkadaşlarından ve/ya tanımadığı kişilerden şiddet gördüğünü söyleyenler de oldu. (Tablo E25)

Erkeklerin yarısına yakını en az bir işlerinde paralarını veya fazla mesailerini alamadıklarını veya eksik aldıklarını; yaklaşık dörtte biri "bir veya daha fazla işinde" aynı iş için Türk işçiden daha az para aldığını söyledi. Diğer işçilerin ücretleri konusunda bilgileri olmadığını belirtenler ve çalıştığı yerde Türk işçi olmayanlar bu konuda bir bilgi veremediler. (Tablolar E26, E27)

*Pasaportunuz hep sizde kaldı mı?
Sağlığınıza zarar veren bir işte çalıştınız mı?
İşyerinde başka sorunlar yaşadınız mı?*

Erkeklerin çoğunluğunun pasaportu hep kendine kalmıştı. Az sayıda erkek işçinin pasaportu patronda durmuştu, bazı işçiler izine çıkarken pasaportu yanlarına alıyorlardı. (Tablo E28)

Göçmen erkeklerin yaklaşık yarısı “sağlıksız” bir ortamda çalıştığını belirtti, bu işler, inşaat, fabrika, oto yıkama ve tekstil alanlarındaki işlerdi. İşçiler genellikle soğuktan, kullanılan kimyasal malzemelerden, iş güvenliğinin eksik olmasından ve tehlikeli makinalardan yakındılar. (Tablo E29)

Erkeklerden çalıştıkları sırada karşılaştıkları diğer sorunları sıralamaları istendiğinde en sık tekrarlanan sorun, “uzun mesai saatleri” ve “ağır iş koşulları” oldu. Bunu “düşük ücret”, “işverenin kötü muamelesi”, “İstanbul’da yaşamak ile ilgili zorluklar”, “dil sorunları” ve “memleket özlemi” gibi sorunlar izledi.

*Herhangi bir işinizden çıkarıldınız mı? Neden?
Herhangi bir işinizden kendi isteğinizle ayrıldınız mı? Neden?*

Görüşülen göçmen erkeklerden yaklaşık dörtte birinin işvereni tarafından işine son verilmişti. İşten çıkarma için “işe itiraz etme”, “sağlık sorunu nedeniyle çalışamama”, “parasını isteme” gibi değişen nedenler söylenmişti. Erkeklerin büyük çoğunluğu geçmişte çalıştıkları işlerden kendi istekleri ile ayrılmışlardı. İşten ayrılma gerekçeleri: “kötü muamele/para alamama, “işin koşullarının uygun olmaması veya işin ağır olması” ve “daha yüksek ücretli bir işe geçmek” olarak sıralandı. (Tablo E30, E31)

YABANCI BİR ÜLKEDE YAŞAMANIN GETİRDİĞİ ZORLUKLARI ANLAMAK İÇİN ERKEKLERİN SOSYAL YAŞAMLARINA YÖNELİK SORULAR SORDUK

İşten kazandığınız parayı ne yapıyorsunuz?

Erkeklerin büyük çoğunluğu kazandıkları parayı memleketlerine gönderdiklerini söylediler. Memlekete para gönderenler genellikle “elden” gönderiyordu ancak aralarında yüksek komisyona rağmen Western Union kullandığını söyleyenler de vardı. Göçmen erkekler kazandıkları parayı “ailenin geçimini sağlamak” için kullanıyorlardı. Bunu “ev/araba almak” takip etti. Daha az sayıda erkek kazandığı parayı “borç ödemek”, “hasta bakmak”, “düğün yapmak” için kullandığını söyledi. (Tablo E32)

*Türkiye’de ailenizden kimse yaşıyor mu?
Burada yaşayan memleketlileriniz ile nasıl görüşüyordunuz?
Arkadaşlık ettiğiniz Türkler var mıydı?
Boş zamanlarınızda ne yapıyordunuz?*

Göçmen erkeklerin yarısının bir veya daha fazla aile üyesi veya akrabası İstanbul’da yaşıyordu. Yarıdan fazlası memleketlileri ile aynı evde kalıyordu. Bu gruba iş yerinde ve izinde birbiriyle görüşenleri de ekleyince, erkeklerin dörtte üçünün memleketlileri ile sıkça görüştüğü söylenebilir. Ancak az sayıda da olsa hiç görüşmeyen veya sadece telefon ile görüşenler de vardı. (Tablolar E33, E34)

Erkeklerin yaklaşık üçte biri Türklerle arkadaşlık ettiğini söyledi. Bu oran GGM’de kalan erkeklerde daha yüksekti. Boş zamanlarda erkekler çoğunlukla “dinlendiklerini ve evden dışarı çıkmadıklarını” söylediler. “Tanıdıkları ile görüştüğünü” söyleyenler olduğu gibi hiç boş vakti olmadığını söyleyenler de oldu. (Tablo E35)

SORUNLAR SORUNLARI YAŞADIKLARI SIKINTILARI ANLAYABİLMEK İÇİN ERKEKLERE ÇEŞİTLİ SORULAR SORDUK

*Sağlığınıza zarar verecek koşulları olan bir evde yaşadınız mı?
Başınıza bir sıkıntı geldiğinde kimden destek alırsınız?
Çevrenizle sorun yaşadınız mı?
Göçmenlerin (ikamet, çalışma izni dışında) en sık karşılaştıkları sorunlar nelerdir?*

Erkeklerin yaklaşık üçte biri sağlıksız koşulları olan bir evde yaşamak zorunda kaldığını söyledi. Bu oran halen çalışmakta olan erkeklerde daha yüksekti. (Tablo E 36)

Sıkıntılı bir durumla karşılaştıklarında “memleketlilerimden destek alırım” diyenler olsa da, çoğunlukla “kendi başlarının çaresine bakabileceklerini” söylediler.

Erkeklerin büyük bir bölümü çalışma hayatı dışında kayda değer bir sorun yaşamadığını söylerken, az sayıda göçmen erkek, sözel ve fiziksel şiddet ve diğer bazı problemlerle karşılaştıklarını bildirdi. Çevrelerindeki diğer göçmenlerin yaşadıkları sıkıntılar arasında sınır dışı edilme korkusu, memleket özlemi, zor iş koşulları ve dil sorunu gibi sorunların olduğunu belirttiler.

SAĞLIK SORUNLARINI VE BU SORUNLARLA BAŞ ETME MEKANİZMALARINI ANLAMAYA ÇALIŞTIK

*Türkiye’de yaşarken herhangi bir sağlık sorununuz oldu mu?
Doktora gittiniz mi?
Nasıl bir sağlık sorunu yaşadınız?
Hastanede tedavi sürecinde bir sıkıntı yaşadınız mı?*

Erkeklerin yaklaşık dörtte üçü tedaviye ihtiyaç duyduğu bir sağlık sorunu yaşamadığını söyledi. Ancak, sağlık sorunu olduğu halde hastaneye gidemeyenler de vardı. Erkeklerin sıklıkla yakındıkları sağlık sorunlarını, üşütme, kol bacak gibi uzuv kırıkları, ciltte kesik ve diş sorunları olarak sıralandı. Hastaneye gidenler arasında tedavi sürecinde sıkıntı yaşadığını söyleyen olmadı. (Tablo E37)

BİTİRİRKEN: HER ŞEYE RAĞMEN NEDEN TÜRKİYE?

*Neden Türkiye’de kalmaya devam etmek istiyorsunuz?
Rahat çalışabilmek için hangi koşulların olmasını isterdiniz?
Geri dönmek zorunda kalırsanız tekrar yurtdışına çıkmayı düşünür müsünüz?
Nereye? (Türkiye diyenler) Neden tekrar Türkiye’ye gelmek istiyorsunuz?*

Göçmenlerin dörtte üçü Türkiye’de kalmaya devam etmek istiyordu. “Türkiye’de iş bulmak/para kazanmak mümkün” dediler. “Türkiye’de yaşamının rahat” olduğunu söyleyenler de vardı. Erkeklerin çoğunluğu Türkiye’de, öncelikle, güvenli kalış imkânlarının olmasını istediklerini söylediler. Birkaç kişi “daha iyi iş koşulları” ve “insanların daha iyi davranmasını” dilediler. (Tablo E38)

Geri Gönderme Merkezi’nde kalan erkeklerin çoğunluğu sınır dışı olma durumunda olan kişilerdir. Beşte biri ülkelerine geri döndükten sonra bir daha yurtdışına çıkmayacağını söylerken; yarıya yakını tekrar Türkiye’ye gelme niyetindeydi. Diğerleri, başka bir ülkeye gitmek istediğini ifade etti. Türkiye’ye tekrar gelmek isteyenler Türkiye’de iş bulmak mümkün olduğu için geri döneceğini söylerken; “yerleşmek için geleceklerini” iletenler de oldu.

Göçmen Erkekler Araştırma Bulguları - Batum

Halen çalışmakta olan erkekler ve Geri Gönderme Merkezinde kalan erkeklerle yapılan görüşmelerin benzeri Türkiye’de çalıştıktan sonra Batum’a geri dönen Gürcistanlı 10 göçmen erkek ile yapıldı. Bu bölümde geri dönmüş göçmen erkeklere ait seçilmiş bazı bulgular paylaşılmıştır.

Gürcistan’a geri dönmüş erkekler diğer göçmenlerle benzer özellikler taşıyordu Batum’da görüşülenler arasında çoğunluk 18-29 yaş arasında, bekar gençlerdi. Gürcü erkeklerin eğitim düzeyi de Gürcü kadınlar gibi yüksekti, genelde üniversite veya lise mezunlardı. Erkeklerin yaklaşık yarısı çalışıyordu, diğerleri ise işsizlik çektiklerini söylediler.

Erkeklerin hemen hepsi Türkiye’ye iş olduğu için geldiğini söyledi. Yarısından fazlası “çalışacakları işi” ayarlayıp Türkiye’ye gelmişti. Erkeklerin çoğunluğu belli sürelerle çalışıp veya belli bir miktar para kazanıp sonra dönmeyi planlamıştı. Erkeklerin çoğunluğu Türkiye’de yasal kalabilmek için ülkeye giriş-çıkış yapmışlardı.

Erkeklerin yarısı tarım işçisi olarak çalışmıştı. İkinci grup tekstil işçileriydi. Erkeklerin hemen hepsi çalıştıkları işleri tanıdıkları aracılığı ile bulmuşlardı. Kadınlarda olduğu gibi erkeklerin de büyük bir çoğunluğu vize rejimi dolayısıyla, aynı işte en uzun 3 ay çalışmıştı. Erkeklerin yarıya yakını haftanın 7 günü izin almadan çalışmıştı. Erkeklerin yarısı günlük 10 saatten daha uzun çalışmıştı. Yarıdan fazlası çalıştıkları işlerde 250\$ - 400\$ arasında aylık aldıklarını belirtmişlerdi, diğerlerinin aylık ücretleri ise daha yüksekti.

Görüşülen erkeklerin yarıya yakını işyerinde şiddete maruz kaldığını belirtti. Erkeklerin yarısından biraz fazlası işverenden alamadıkları veya eksik aldıkları ücretleri olduğunu söyledi. Az sayıda erkeğin pasaportu işverende durmuştu ve sadece dışarı çıkarken yanlarına almışlardı. Erkeklerin yaklaşık dörtte üçü “sağlıksız koşulları” olan bir işte çalışmıştı. Fabrikada çalışanlar, kimyasal maddeler solumak zorunda kalmıştı, tarımda çalışanlar sert hava koşullarında dışarda ve inşaatlarda çalışanlar güvenlik tedbirlerinin yetersiz olduğu yerlerde çalışmıştı. İşyerinde başka sorun yaşamadıklarını söylediler ancak iki kişinin bu soruya verdikleri yanıt çarpıcıydı. Bir işçi “İki ay boyunca detarjan fabrikasında çalıştım ama hiç para ödenmedi, patron vize bitiminde paramı vereceğini söyledi ama vermedi, daha sonra oraya yeniden gittim ama paramı alamadım” derken bir diğer işçi ise “Türkiye’de çalışmak çok zor, işverenler işçilere köle gibi davranıyor, çalışma ve yaşam şartları kölelerinki gibi” ifadesiyle memnuniyetsizliğini ortaya koydu.

Erkeklerin çok küçük bir yüzdesi kendi isteği dışında işten çıkarılmıştı. Hepsi en az bir işinden kendi isteği ile ayrılmıştı. Genellikle “memlekete döndükleri” için işi bırakmak zorunda kalmışlardı ama aralarında “işin ağır” olması veya “kötü muamele” gibi nedenlerle işten ayrılanlar da vardı.

Erkeklerin yaklaşık dörtte üçü sağlıksız koşulları olan evlerde uzun süre yaşamıştı. Evler genellikle çok kalabalık ve kötü fiziksel koşulları sahipti. Bodrum katındaki bu evlerde havalandırma, ısıtma, mobilya, duş ve tuvalet bulunmuyordu. Erkeklerin yarısından fazlası Türk arkadaşları olduğunu söylediler. Aralarında bir kişi geri dönmesine rağmen Türk arkadaşı ile iletişimini sürdürdüğünü belirtti. Erkeklerin yarısından fazlası sağlık problemi olmasına rağmen hastaneye gitmediğini söyledi. Grip, baş ağrısı, sırt ağrısı, böbrek sorunları bahsedilen sağlık problemleri arasında yer aldı.

Batum’daki göçmen erkekler de diğer göçmen işçiler gibi çalışma izinleri/vizeleri olsa çok daha rahat edeceklerini, Türkiye’de para kazanabildikleri için de çalışmaya devam etmek istediklerini söylediler.

İstanbul ve Batum’da göçmen kadın ve erkeklerle yaptığımız bu görüşmelerin bulgularını, odak grup tartışmaları ve diğer bulgularla birlikte raporun son bölümünde değerlendirdik.

Göçmen Kadınlarla Odak Grup Tartışmaları

Göçmen kadınlar ve erkekler ile soru formu kullanılarak yapılan araştırmanın yanı sıra niteliksel bilgi toplamak amacıyla sadece göçmen kadınlarla 8 grup toplantısı yapıldı. Bu grup toplantılarında 77 kadınla görüşüldü. Geri Gönderme Merkezi'nde yapılan bu toplantılar göçmen kadınların İstanbul'da çalışma ve yaşama deneyimlerini paylaştıkları, yaşadıkları problemleri aktardıkları ve olası çözümlerin tartışıldığı toplantılardı. Samimi bir ortamda gerçekleşen görüşmelerde kadınlar, Türkiye'ye giriş-çıkış süreçleri, yaşama ve çalışma koşulları, özel hayat ve çocukları, memlekete gitme ve Türkiye'ye tekrar dönme planları üzerine paylaşımlarda bulundular.

Kadınlarla tanıştıktan sonra GGM'ne ne zaman ve hangi nedenlerle geldiklerini sorarak başlanan odak grup toplantıları, Türkiye'ye gelme nedenleri ve yaşanan sorunların konuşulması ile devam etti.

Göç etmek tek şans

Kadınlara neden Türkiye'ye geldiklerini sorduk, memleketlerindeki iş imkânlarının azlığından ve para kazanamadıklarından, geçinemediklerinden bahsettiler.

"43 yaşındayım, üniversite mezunu öğretmenim. 4 çocuğum var, hepsine ben bakıyorum. Koca yok. Ek işlerle birlikte ülkemde aylık gelirim 250 dolardı. 4 çocuğa yetmiyordu."

"32 yaşındayım. Ülkemde muhasebe işinde ayda 100 dolar alıyordum. Geçinemedim. Türkiye'ye öğrenci vizesiyle geldim. Öğrenci vizesiyle çalışmak yasakmış. Yakalandım. Deport edileceğim".

"Hiç Türkçe bilmeyenlere hizmetçilik 500 dolar. Biraz Türkçe öğreniyoruz biraz da işleri öğreniyoruz, o zaman 600-800 dolara maaşlar var. İzin gününde de gündelikçiliğe gidiyoruz. Ülkemde iş yok. Maaş yok. Burada çalışmak istiyorum".

“Bizde erkekler çalışmaz. Her işi kadınlar yapıyor. Evi geçindir, çocuklara bak. Biz de Türkiye’ye geliyoruz. Her evden bir kişi göçmendir bizde. Rusya’ya, Avrupa’ya, Türkiye’ye, Arap ülkelerine...”

“Ülkesinde boşanan, ayrılan bütün kadınlar göç ediyor. Her aileden en az bir göçmen var. Kocalar çalışmıyor. Kadın çalışıp para getirsın diyor kaynanalar, kaynataalar.”

Çalışma Hayatında Yaşanan Sıkıntılar

Kadınlar, atölyelerde çalışırken, az maaş aldıklarını ya da bazen mesai ücretlerinin ödenmediğini belirttiler. Gerek evlerde gerek atölyelerde güvencesiz ve sigortasız çalışıyor olmak ortak yaşanan sorun olarak dile getirildi.

Aracılarla iş bulan kadınların çoğunluğu, aracılardan kendilerinden yarım maaş komisyon aldığını, kimi durumlarda pasaportlarının da aracılarda tutulduğunu belirttiler. Aracıların ve şirketlerin yapılacak işin ağırlığına dair yanıltıcı davranabildiğini söylediler. Kadınlar, ülkelerindeki kazançlar çok düşük olduğu için burada her türlü işte çalışmayı kabul ettiklerini vurguladılar.

“Bana tek çocuk bakacaksın dediler ama çalışmaya gittiğim evde iki çocuk vardı.”

“Üsküdar’da 4 katlı villada temizlik ve çocuk bakımı yaptım. Gece 3’e kadar çalışıp sabah saat 6’da kalk diyorlardı. Bu işi kendim bıraktım.”

Göçmen kadınlar, yaşadıkları sorunlardan biri olarak işyerlerinde olan cinsel tacizden bahsettiler. Özellikle tekstil atölyeleri gibi göçmen kadınların yoğunlukla çalıştığı yerlerde patronları tarafından cinsel tacize maruz kalan kadınlar olduğunu söylediler. Ev işinde çalışanlar arasında evdeki erkeklerin tacizine uğradığını söyleyen kadınlar vardı. Bazı kadınlar kendi başından geçen olayları anlatırken bazısı da çevresindeki göçmenlerden duyduklarını aktardı.

“Kadınların bodrum katlarında kaldığı atölyeler var. Gündüz çalışıyorlar. Gece aşağı inip uyuyorlar. Bazı patronlar geceleri birlikte olmak istediğini söylüyor. Kadın itiraz edince üstelemiyor ama yine de bunu sorabiliyor. Israr eden patron da var.”

“80 yaşındaki amca karısına baktırıyor. Benimle yat diyor. Yatmam deyince pasaporta el koydu. Yatmazsan polisi arar seni deport ettirim dedi. Maaşımı vermedi. Polisi çağırdı. Kaçak olduğum için deport olmam için buraya getirdiler. Bir yıldır kaçak çalışıyordum.”

“Evdeki patronlar, yaşlı erkekler gece kadınlardan ilişki istiyor.”

Kadınlar arasında seks işçiliği yapmış olanlar vardı. Görüşmelerde seks işçiliği yapan kadınların bazılarının, sürecin başında pasaportlarına el konduğunu ve borçlandırılarak çalıştırıldığını öğrendik. Bu kadınlar bir noktadan sonra direnmeyi bırakıp, borçlarını ödedikten sonra, seks işçisi olduklarını ve para kazanmaya başladıklarını anlattılar. Bu anlatılanlardan, insan ticareti olarak başlayan bir sürecin zaman içinde seks işçiliğine dönüştüğü anlaşılmaktadır.

Orta Asya ülkelerinden gelen ve sınır dışı edilmeyi bekleyen bazı kadınlar, Türkiye’de fuhuş yaptıklarının kendi memleketlerinde resmi otoritelere bildirilmesinden çekiniyorlar. Hem toplumsal ayrımcılığa maruz kalmaktan hem de tutuklanmaktan veya mahkemeye çıkarılmaktan endişe ediyorlar. Kendi ülkelerinden çıkış yasağı alabileceklerini, Türkiye dışında başka bir ülkeye de gitmelerinin kısıtlanacağını söyleyenler oldu. Bazıları iş bulmaktan çocuklarının eğitim almasına kadar engellerle karşılaşabileceklerini dile getirdiler.

Sosyal Hayatta Yaşanan Sıkıntılar

Göçmen kadınların T.C. vatandaşı erkeklerle resmi veya resmi olmayan birlikteliklerinden doğan çocukların nüfus kaydı olmaması, eşin uyguladığı şiddet veya ikamet izninin eşe bağlı olarak yenilenmesi gibi konular kadınların sosyal hayatta karşılaştıkları sorunlar arasındaydı. Sahip oldukları hakları bilmeyen ve çaresizlik içinde olan pek çok kadınla konuştuk.

Burada bir Türk adamla evliyim. Resmi nikahım var. Nikahlı olduğum için oturma iznim var. Kocam ikametimi çıkartıyor. Memlekette ilk eşimden olan 9 yaşındaki oğlum da burada bizimle yaşıyor. Türk eşim devamlı beni aldatıyor. Eve başka kadınlar getiriyor. Artık dayanamıyordum. Bir avukat tuttum. Bir sürü para verdim. Boşanma davası için. Dava açtığımı öğrenince kocam çok sinirlendi, beni dövdü. Davadan vazgeçmemi istedi. Dilekçemi geri almak zorunda kaldım. Sonra kendisi bana boşanma davası açtı. Boşanma davası açınca ikametimi iptal ettirdi. Yıllardır oğlumla Türkiye’de yaşıyorum. Oğlum burada okula gidiyor, çok başarılı. İkametsiz kalınca oğlum da beni de (Geri Gönderme Merkezi’ne) polise getirdiler. Sınır dışı edeceklermiş. İtiraz ettim bakalım bekliyorum. Oğlum burada kapalı kaldı. Okula gidemiyor.”

Yasalar ve haklar konusunda ki bilgisizlik tüm göçmenlerin Türkiye’deki yaşamlarını zorlaştırmaktadır. Geri Gönderme Merkezi’nde sohbet ettiğimiz kadınlar arasında da resmi nikah, boşanma, ikamet alma ve yenileme, çocukların nüfusa kaydı, okula kaydı ve okula devamı gibi konularda bilgisiz olanlar vardı. Şiddete uğrayan kadınlar yabancı oldukları için yardım istemeye korktuklarını söylediler. Sınır dışı edilmeyi bekleyen kadınlar, Türk babadan doğan çocuklarının yasal durumlarının sınır dışı kararını engellemesi ümidinde idiler.

“7 yıldır Türkiye’de kaçak kalıyorum. Türkle imam nikahlıyım. Bir oğlumuz var. Şu anda babasının yanında. Babası oğlanı üstüne geçirmede. Kimlik çıkarmadı. Sınırdışı edilmek istemiyorum. Oğlanın kimliği yok nasıl götüreceğim onu? Havaalanından nasıl çıkacağız? Kimin bu çocuk demezler mi? Nasıl ispat edeceğim? Babası diyor ki sen deport olursun, oğlanın kimliği yok, götüremezsin yanında. Oğlanı alırım. Başka kadınla evlenip onu anası yaparım. Ne yapacağım ben?”

Hak talep etme, adalete erişim

Kaynak ülkelerde eşitsiz gelir dağılımı ve Türkiye'nin bölgede bir cazibe merkezi olarak değerlendirilmesi sonucu artan göçmen sayısı, devletlerin göçle ilgili katı kuralları ve göçmenlerin bu kurallar konusundaki bilgisizliği ile birleşince ortaya pek çok dram çıkmaktadır.

Araştırma kapsamında Geri Gönderme Merkezi'nde kadınlarla yaptığımız sohbetler de alınan sınır dışı kararının, kadınların İstanbul'da kurdukları düzene indirdiği darbenin dile getirilmesine odaklanmıştı. Alıntıladığımız yaşam öykülerinden de anlaşılacağı gibi göçmen kadınlar haklarını ve hak talep etmeyi bilmiyorlardı.

Kadınlardan sık duyduğumuz sorunların başında kadının ve çocuklarının sınırdışı edilmesi veya kadının sınırdışı edilip çocuğun babada kalması gelmekteydi. Bu durum (1) TC vatandaşı ile nikahsız birliktelik yaşayan ve çocuk sahibi olan belgesiz kadınlar ve çocuklarının başına gelebileceği gibi (2) TC vatandaşı ile evli olan ancak şiddet veya başka bir nedenle boşanan ve belgesiz kalan kadınlar ve çocuklarının başına da gelebilir.

Özellikle göçmen kadınlar hukuki desteğe ihtiyaç duydukları pek çok yaşamsal sorunla baş etmeye çalışmaktadır. Hukuki destek arayışlarında ulaşabildikleri avukatların yüksek ücretlerini ödeme güçleri genellikle yoktur. Göçmenlere hizmet sunacak kar amacı gütmeyen sivil girişimlerin olmaması bu insanları çaresiz bırakmaktadır.

Hedef ülke olarak Türkiye'nin bu alanda çeşitli düzenlemeler yaparak, uluslararası sözleşmelerle uyumlu hareket ederek göçmenlerin insan haklarının korunması için adımlar atması gerekmektedir.

ARACI VE İŞVEREN GÖRÜŞMELERİ

Kayıt dışı sektörlerde artan ucuz işgücü talebine bağlı olarak Türkiye'ye çalışmak için gelen göçmen kadın ve erkeklerin de sayısı artmaktadır. Bu pazarlara işçileri yerleştirmek Türkiye'de yeni ve kârlı bir sektör haline gelmiştir. İş ve işçi bulmayı hem şirketler hem de özel kişiler üstlenmişlerdir. Aracılar, işgücü ile işvereni buluşturma karşılığında bir komisyon almaktadırlar ve bu komisyon işçiden, işverenden veya her ikisinden de alınmaktadır.

Göçmen işçiliğinin bu boyutunu anlamak amacıyla iş bulma araçlarıyla görüşmeler yapılması planlanmıştır. Hem aracı şirketler, hem de bağımsız şekilde göçmenlere iş bulan kişilere ulaşılmaya çalışılmış ancak aracı şirketler, yüz yüze görüşme talebimizi olumlu karşılamadığı için sadece bağımsız olarak iş bulan aracı kişilerle görüşmeler yapılmıştır.

Aracılar ile Yapılan Görüşmeler

2014 yılının Eylül ve Ekim aylarında göçmenlere ev içi hizmet alanında iş bulan dört kadın ve bir erkek aracı ile görüşüldü. Kayıt dışı olarak iş yapan bu kişiler kimliklerini gizlemek konusunda oldukça hassastılar. Görüşmeciyi kısaca projenin amacını anlatarak, alınan bilgilerin nasıl kullanılacağını aktardı ve kimlik bilgilerinin açıklanmayacağı konusunda teminat verdi. Görüşme yapılan aracılardan hepsi Türk vatandaşı idi ve bireysel olarak çalıştıklarını belirttiler. Görüşülen aracılardan bu işi henüz iki yıldır yapan aracılardan yanı sıra 20 yıldır aracılık yapan bir kişi de vardı.

Aracılara kimler başvuruyor?

- Genelde sadece göçmen işçilere iş buluyorlar.
- Hem kadınlara hem erkeklere iş buluyorlar.
- En sık Türkmenistan, Özbekistan, Gürcistan, Azerbaycan, Moldova ve Ukrayna uyruklu göçmenler başvuruyor.
- Ayda yaklaşık 10 – 15 göçmen kadına ve 2 – 3 göçmen erkeğe iş buluyorlar.
- Ayda yaklaşık 5 – 20 arasında işveren başvuruyor.

Ne iş yapıyorlar? Aylık gelirleri ne kadar? Nerede çalışıyorlar?

- Göçmen erkek işçiler en çok çiftlik/villa bakımı, fabrika, atölye işçiliği, garson/bulaşıkçı ve yevmiyeli gündelik işler için aranıyor.
- Göçmen kadın işçiler en çok yatılı olarak çocuk veya hasta/yaşlı bakımı için veya benzer hizmetleri yatılı olmadan günlük yapmak için aranıyor.

- Göçmen işçilerin aylık ücretleri ortalama 1000 – 1500 TL (2014) civarında. Ancak zaman zaman işverenlerin farklı ücret uygulamaları olabiliyor.
- Sadece İstanbul için değil başka Őehirler içinde işçi buluyorlar. En çok göçmen işçi gönderdikleri yerler arasında Bodrum, Antalya, Ankara, İzmir, Bursa, Adana yer alıyor.

Aracıyı nasıl buluyorlar? Aracılar ne kadar kazanıyor?

- Göçmen işçiler aracılar genellikle tanıdıkları sayesinde ulaşıyor.
- İşverenden komisyon olarak bir maaş alıyorlar. Sadece bir aracı hem işverenden hem de işçiden birer maaş komisyon aldığını söyledi.

Aracılar göre göçmen işçilerin yaşadıkları hak ihlalleri neler?

- Düşük  cretlere daha fazla çalışmayı kabul ediyorlar.
- Sözel Şiddete yani hakaret, küfür ve tehdide maruz kalıyorlar.
- Hafif fiziksel Şiddete ve ağır fiziksel Şiddete maruz kalıyorlar.
- Paralarını alamadıkları durumlar oluyor.
- İşverenlerinden hak ettikleri değeri göremediklerini düşünüyorlar.
- Cinsel taciz, tecavüze uğrama riski altında yaşıyorlar.

İşverenlerin göçmen işçilerden Őik yetleri neler?

- Göçmen işçilerin haber vermeden işi bırakmasından ve
- Hırsızlık yapmasından yakınıyorlar.

İşverenler alışma izni almak istiyor mu?

- İşverenler koşullar uygun olduğu takdirde çalışma izni alma konusuna olumlu bakıyorlar.

İşveren ile Derinlemesine Görüşme

Saha araştırması sırasında tanıştığımız ve göçmen işçiler konusunda bilgisi olan bir işverenle derinlemesine görüşme yaptık. İstanbul'da halı yıkama firması olan, yıllardır hem göçmenlerin iş bulmasına aracılık etmiş, hem de zaman zaman kendi işletmesinde göçmen işçileri istihdam etmiş olan bir işverendi. Bu bölümde işverenin söylediklerini kendi cümleleriyle paylaştık.

İşveren, görüşmenin hemen başında, göçmenlerin çalışmak amacıyla Türkiye'yi tercih etmelerindeki birinci nedenin ekonomik olduğunu belirtti.

"Gürcülerin ülkelerinde aylık gelirleri 200-250 Lari (100-150 Dolar) civarında. Oysa Türkiye'de asgari ücrete yakın ücretler, yani 650 – 800 TL aylık kazanıyorlar"

İşverenlerin göçmen işçi tercih etmelerinin sebebinin ucuz işgücü ve göçmenlerin ağır işleri itiraz etmeden kabul etmeleri olduğunu ekledi.

"İşveren Türk çalıştırırsa 1200-1300 Lira verecek, yabancıya 800 Lira veriyor. Türk'e sigorta yapacak. Türk bir gün" hastayım" diyecek gelmeyecek, "ailede sağlık sorunu var" diyecek gelmeyecek. Yabancı hep yanında, gözetiminde. İtiraz etmiyor. Türk işçiye her işi yaptırıyor patron. Ağır işi reddediyor Türk işçi. Yabancılar, Türklerin yapmadığı ağır işleri yapıyorlar. Tekstilde çuval taşıyor; kargoda yük indiriyor, yük bindiriyor; oto yıkamada; fayansçılarda çalışıyorlar. Hep ağır işler bunlar. İşveren çalışma izni almaz. Devlete maliyeti var. Ayda 300 Lira verecek sosyal güvence ücreti. 300 Lira da devlete vereceksin. Ayda da 1000 Lira ona versen. 1600 eder. Ucuz işçi olmaktan çıkar pahalı işçi olur."

Gözlemlerine göre göçmen işçiler bazı işyerlerinde kötü muameleye maruz kalıyor. Parasını alamayanlar, mesai ücretleri ödenmeyenler oluyor.

“Tekstilde ütü-pakette parasını alamayanlar oluyor çünkü işveren 5000 TL maliyetle bir iki makine alıp bir bodrum katta ütü-paket işi açabiliyor. 10-15 Gürcü, Türkmen, Türk işçiyi dolduruyor. Bir ayda 40-50 bin liralık iş yaptırıyor. Kaçak elektrik, kaçak işçi kullanıyor. 2 ay sonra imalathaneyi, makinayı bırakıp vnnn kaçıyor. Fason, taşeron işlerde bu oluyor. Patron para vermiyor, kaçıp gidiyor. Ütücülük yapanlar parasını kaptırabiliyor. Tekstil konfeksiyonda çalışanlar parasını düzenli alır çünkü konfeksiyon makinesi pahalıdır. Bırakıp kaçamaz patron.”

Bazı göçmenlerin yaşam koşullarının da çok kötü olduğunu ekledi.

“İşyerlerinde yatıyorlar. Böcek ya da farelerin içlerinde yatıyorlar. Kötü muameleden bahsetmek istemiyorlar çünkü işlerini kaybetmekten korkuyorlar. Kötü ortamlarda yaşıyorlar çünkü ucuza kalmak için. Ayda 75-100 Lira veriyorlar. Kendileri ucuza getiriyorlar. Şu da bir gerçek, iyi evi insanlar onlara kiralamıyor. 15 kişi kalınan evlerden ne beklersiniz? Genelde bodrum katlar, rutubetli giriş katları, ucuz olsun diye küçük evler. Irgat gibi işçi oldukları için yaşam koşulları da öyle, nasıl ki doğudan gelen ameleler inşaat yanında şantiyede kalırlar, bu yabancıları da öyle düşünün.”

Çevrelerindeki insanlardan kötü muamele gördüklerini aktardı.

“Baliciler/alkolikler buradaki Gürcülerin evini basıp haraç alıyorlar. Bıçakla tehdit ediyorlar telefonlarını paralarını alıyorlar. Biliyorlar polise gidemiyorlar. Bu durumlarda biz devreye giriyoruz biz uyarıyoruz halkı yapmayın bunlara diye. Bu tip kötü muamele görüyorlar ama söyleyemiyorlar. Ya da kanıksamış oluyorlar, bize kötü gelen onlara kötü gelmemeye başlıyor. Patrondan azar işitmek gibi. Birisi camımızı kırabilir, ustamız bağırabilir. Bunları normal karşılamaya başlıyorlar çünkü haklarını bilmiyorlar. Haklarını bilmediği zaman ezmeye başlıyorsun.”

Göçmen işçilerin durumlarını sektörün içinden ve işveren konumunda olan birinin ağzından dinlemek araştırma için aydınlatıcı oldu. İşveren işçilerin hak ihlalleri ile ilgili konuşmaya çekindiklerini, işlerini kaybetmekten korktuklarını ve tanımadıkları insanlara güven duymadıklarını tekrarladı. Göçmenlerin uğradıkları hak ihlallerini tüm açıklığı ile anlatmıyor olmalarına dair endişemizin haklı olduğunu da bu şekilde tespit etmiş olduk.

GÖÇMENLİKLE İLGİLİ ULUSLARARASI SÖZLEŞMELER

Bireylerin çalışma hakkına uluslararası kuruluşların belgelerinde de atf yapılmıştır. Bunlardan en temel olanı İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'dir. Beyannamenin 23. Maddesine göre "Çalışan her kimsenin kendisine ve ailesine insanlık haysiyetine uygun bir yaşayış sağlayan ve gerekirse her türlü sosyal koruma vasıtalarıyla da tamamlanan adil ve elverişli bir ücrete hakkı vardır".

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) bireylerin çalışma hakları ile ilgili olarak doğrudan çalışan bir Birleşmiş Milletler kuruluşudur. ILO'nun kuruluş amacı sosyal adaletin ve uluslararası insan ve çalışma haklarının iyileştirilmesidir.

ILO'nun temel ve en önemli fonksiyonlarından biri, Uluslararası Çalışma Konferansı'nın uluslararası standartları belirleyen Sözleşme ve Tavsiye Kararlarının üçlü yapı (işçi-işveren-hükümet) tarafından kabul edilmesidir. Bu Sözleşmeler, üye ülkelerin yasama organlarındaki onaylarıyla birlikte, öngördükleri koşullarının uygulanması konusunda bağlayıcı hükümler içermektedirler. Tavsiye kararları ise, politika geliştirme, yasama ve uygulama konularında rehberlik görevi görmektedir.

ILO tarafından hazırlanan ve Türkiye'nin de taraf olduğu bazı sözleşmeler göçmen işçilerin haklarına atf yapmaktadır. Türkiye, aralarında temel çalışma haklarına ilişkin 8 sözleşmenin de bulunduğu uluslararası çalışma sözleşmelerinden 56'sını onaylayarak ulusal mevzuatına katmıştır.

Aşağıdaki ILO sözleşmeleri göçmen işçileri ilgilendiren maddeler içermektedir.

- 182 sayılı En Kötü Şartlardaki Çocuk İşçiliğinin Yasaklanması ve Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Acil Önlemler Sözleşmesi (1999) (onaylandı)
- 181 sayılı Özel İstihdam Büroları Sözleşmesi (1997) (onaylanmadı)
- 156 sayılı Aile Sorumlulukları Olan İşçiler Sözleşmesi (1981) (onaylanmadı)
- 143 sayılı Göçmen İşçiler Sözleşmesi (Ek Hükümler) (1975) (onaylanmadı)
- 105 sayılı Zorla Çalıştırmanın Yasaklanması Sözleşmesi (1957) (onaylandı)
- 97 Sayılı İstihdam İçin Göç Sözleşmesi (1949) (onaylanmadı)
- 29 sayılı Zorla Çalıştırma Sözleşmesi (1930) (onaylandı)

ILO 189 Sayılı Ev İşçileri İçin İnsana Yakışır İş Sözleşmesi ve 201 Sayılı Tavsiye Kararı (2011)

Türkiye'nin henüz imzalamadığı ILO 189 Sözleşmesi; uluslararası sözleşme niteliğinde olup bağlayıcıdır. Sözleşme'nin 201 sayılı Tavsiye kararı ise bağlayıcı değildir, ancak sözleşme hükümlerinin uygulanmasına yönelik hükümlere yol gösterir.¹⁵

ILO 189 Sözleşmesi ile dünya genelinde sayıları milyonları bulan ev işçilerinin durumu uluslararası mevzuat boyutunda kabul görmüştür. Bu sayede ev işçilerinin çalışma ve insan hakları yasal bir zemine kavuşmuştur. Ev işçilerinin ağırlıklı olarak kadınlar ve göçmenlerden oluştuğu düşünüldüğünde, Sözleşme'nin bu grupların göz ardı edilen haklarına odaklanması önemlidir.

ILO 189 Sayılı Sözleşmesi'nin içeriğinde; her türlü zorla çalışma ve çalıştırmanın tasfiyesi, ayrımcılıkla mücadele ve kadın erkek işçilere eşit olanakların sağlanması gibi tavsiye kararları bulunmaktadır. Bu sözleşme kadın işçilerin durumuyla ilgili bir dönüm noktası olarak kabul edilmektedir.

Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme

2003 yılında yürürlüğe giren Birleşmiş Milletler "Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme" sadece göçmen işçiler hakkındadır.

Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına ilişkin BM Sözleşmesi, Türkiye tarafından, 1999 yılında imzalanmış ve 2004 yılı Haziran ayında onaylamıştır.¹⁶ Türkiye, taraf olduğu bu sözleşme ile göçmen işçilerin ve ailelerinin sömürü ve insan hakları ihlallerinden korunmasını taahhüt etmiştir.

Bu Sözleşme, göçmenlere, vatandaşlık sahibi işçilerle eşit muamele edilmesini öngörür. Geçici işlerde dahi göçmen işçilerin aynı çalışma koşullarına sahip olması gerektiğini belirtir. Sözleşme ağırlıklı olarak belgeli/düzenli göçmenlerin ve ailelerinin haklarına vurgu yapsa da, tüm göçmen işçilerin ve aile fertlerinin temel bir takım haklara erişimini gözetir niteliktedir. Belgeli göçmenlerin, belgesiz göçmenlerle kıyaslandığında haklara erişimde daha fazla meşruiyet sahibi olduklarını belirten Sözleşme, belgesiz göçmenlerin de tüm insanlar gibi temel insan haklarının tanınmasını öngörür. Sözleşmenin özellikle üçüncü bölümü, düzensiz göçmen işçilerin de dahil edilebileceği "Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin İnsan Hakları" başlığını taşımaktadır ve bu grupların temel insan haklarının kapsamını düzenlemektedir.

CEDAW Kadın Göçmen İşçilerle İlgili 26 Sayılı Genel Tavsiye (2008)

Birleşmiş Milletler tarafından 1979'da kabul edilen ve Türkiye'nin 1985'ten bu yana taraf olduğu CEDAW (Kadınlara Karşı Her Tür Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi), tüm kadınlar gibi göçmen kadınların da ayrımcılığa maruz kalmamaları gerektiğine vurgu yapar.

CEDAW Komitesi, sözleşme gereği “suistimal ve ayrımcılık riskiyle karşılaşabilecek göçmen kadın işçilerle ilgili” genel bir tavsiye hazırlamıştır. CEDAW 26 Sayılı Genel Tavsiye Kararı, “Kadın Göçmen İşçiler” üzerinedir. Bu karar, buldukları ülkenin yasal koruma sisteminden fiilen ya da hukuken yararlanamayacak durumda olan düzensiz/belgesiz göçmen kadınların haklarına odaklanması açısından önemlidir.

CEDAW 26 Sayılı Genel Tavsiye günümüzün gerçekliği haline gelen belgesiz göçmenliği de kapsamına almıştır. Komite, hangi kategoride yer alırlarsa alsınlar kadın göçmenlerin tümünün devletlerin yükümlülükleri kapsamına girdiğini ve her türlü ayrımcılığa karşı korunmaları gerektiğini vurgular. Tavsiye Kararı maddeleri kadınların maruz kalabilecekleri hak ihlallerine ve bunların önlenmesine dair karar alıcı mercilerin yükümlülüklerine odaklanmıştır.

İstanbul Sözleşmesi (Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi)

Belgesiz göçmenleri doğrudan özne yapmamakla beraber İstanbul Sözleşmesi, bir ülkede bulunan herkese, göçmenlik, mültecilik ya da diğer statülerinden bağımsız olarak eğer ki şiddete uğrama durumu mevcut ise her türlü koruma tedbirinin uygulanmasını gerekli kılar. Örneğin: Sözleşmenin 59. Maddesi ikameti eşine bağlı olan göçmenlerin resmi birlikteliğin bitmesi nedeniyle oluşan ikamet sorunlarına cevap verir niteliktedir. Böyle bir durumda ikamet eşten bağımsız olarak sürdürülmesi için devletlerin gerekli tedbirleri almasını öngörür.

Türkiye, bu sözleşmeyi ilk imzalayan ülkedir. Sözleşmeyi 11 Mayıs 2011’de imzalayan Türkiye, 14 Mart 2012’de onaylamıştır; sözleşme 1 Ağustos 2014 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Sözleşme, kadına yönelik şiddet konusunda bilinen en geniş kapsamlı hükümleri içermektedir.¹⁷

GÖÇMEN İŞÇİLİK ve İNSAN TİCARETİ

Göçmenlerin ve özellikle de göçmen kadınların göç sürecinde başlarına gelebilecek tehlikelerin başında “İnsan Ticareti” gelmektedir. Toplumlarda hüküm süren cinsiyet eşitsizliği, kadınların, bilhassa göçmen kadınların mağduriyet riskini arttırmaktadır. Kadınların ve genç kızların toplumda sunulan olanaklara erişimlerinin erkeklere göre kısıtlı olması ve yerleşik değerler nedeniyle ikincilleştirilmeleri, kadınları insan ticareti riskine açık hale getirmektedir.

İnsan ticareti, pek çok uluslararası belgede “modern kölelik” olarak adlandırılır ve toplumların en zor durumdaki ve savunmasız bireylerinin sömürülmesi anlamına gelir. İnsan ticareti tanımı birbirinden farklı sömürü biçimlerini içermektedir. Zorla fuhuş yaptırma; fabrikada, atölyede veya tarım işinde çalışmaya, evlerde hizmetçilik yapmaya zorlama, çocukların dilendirilmesi veya hırsızlık yaptırılması ve hatta kişilerin organlarının izinsiz olarak alınması insan ticareti türleri arasında yer alır. Kız çocuklarının erken yaşta aileleri tarafından menfaat karşılığı evlendirilmesi, çocukların asker olarak kullanılmak amacıyla kaçırılması, bebeklerin yasal olmayan şekilde evlat edindirilmeleri gibi diğer sömürü biçimleri de insan ticaretinin türleri arasındadır. Tacirlerin, kontrol sağlamak için mağdura doğrudan şiddet uygulaması, zorlaması, özgürlüğünü kısıtlaması, borçlandırması, kimlik ve seyahat belgelerine el koyması; onu, ailesini tehdit etmesi sık görülen yöntemlerdir.

İnsan ticareti, bir ülke içinde olabileceği gibi, sınır aşan boyutta da karşımıza çıkmaktadır. Göçmenler, varış ülkelerinde bu suça maruz kalabilmektedir. İnsan ticareti, genellikle, kayıt dışı ve korunmasız sektörlerde, gizli gerçekleşir ve bu suçun mağduru olan kişiler mağduriyetleri ile ilgili ifade vermekten çekinirler. Tacirler, mağdurları kendi ülkelerinde veya başka ülkelerde yasal ve iyi kazançlı iş vaadiyle kandırırlar. Bu umutla evlerinden, şehirlerinden hatta ülkelerinden ayrılan mağdurlar, kendilerini, tanımadıkları bir ortamda, güvenceden yoksun ve savunmasız bulurlar.

Uluslararası Çalışma Örgütü, 2002-2011 yılları arasındaki dönemde dünyada yaklaşık 20,9 milyon kişinin fuhuş veya diğer sektörlerde zorla çalıştırıldığını tahmin etmektedir. Buna göre dünyada her 1000 kişiden 3’ü, bu 10 yıllık dönem içinde, bir süre zorla çalıştırılmıştır. Bu sayının 5.5 milyonu çocuktur.¹⁸ Tüm dünyada, kadınlar ve genç kızlar daha sıklıkla insan ticareti mağduru olmaktadır. Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi rakamlarına göre, cinsel sömürü amaçlı kadın ve çocuk ticareti, belirlenmiş vakaların yüzde 87’sini oluşturmaktadır.¹⁹

İnsan ticareti mağdurları arasında özellikle göçmen kadınların yüksek oranlarda olması, kadınların göç etme eğilimlerindeki artışla da ilişkilidir. Uluslararası Göç Örgütü'nün verilerine göre günümüzde 175 milyon kişi doğdukları ülke dışında yaşamaktadır ve bu sayının yüzde 50'sini kadın göçmenler oluşturmaktadır.²⁰ Eskiden göç eden erkekler çoğunlukta iken artık kadınlar da geçim arayışıyla diğer ülkelere yalnız gitmeyi göze almaktadırlar. Kadınların geçim yükümlülüğü taşıdığı bu yeni küresel düzende, göçmen kadınlar tacirler tarafından mağduriyete sürüklenebilmektedir.

İnsan ticareti uluslararası hukukta ilk defa "Palermo Protokolü" olarak tanınan Sınır Aşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Ek İnsan Ticaretinin Özellikle Kadın ve Çocuk Ticaretinin Önlenmesine, Durdurulmasına ve Cezalandırılmasına İlişkin Protokol'ünde tanımlanmıştır. Bu tanımlama, pek çok ülkenin ulusal tanımları için de esas oluşturmuştur. "Sözleşme" ve bu sözleşmeye ek teşkil eden "Palermo Protokolü", 2000 yılında imzaya sunulmuştur. Türkiye Palermo Protokolünü 30.01.2003 tarihinde onaylamıştır.

Bu protokol bir dönüm noktası olarak kabul edilmektedir. Bunun nedeni, Palermo Protokolü'nün insan ticaretini kapsamlı olarak tanımlayan ve yasal olarak da bağlayıcılığı olan ilk uluslararası metin olmasıdır. Palermo Protokolü insan ticaretine karşı uluslararası eylemin temellerini atmıştır. Bu sözleşmeyi onaylayan ülkelerin, insan ticaretini kendi yasalarında da bir suç olarak tanımlamaları ve bununla mücadele etmeleri gerekmektedir.

İnsan ticareti ile mücadele sürecinde önemli bir başka belge olan Avrupa Konseyi İnsan Ticaretine Karşı Eylem Sözleşmesi 2005 yılında ülkelerin onayına sunulmuştur. Sözleşme, Palermo Protokolü ve diğer uluslararası sözleşmeler tarafından mağdura sağlanan korumayı güçlendirmeyi amaçlamaktadır. Türkiye Sözleşmeyi 19 Mart 2009 tarihinde imzalamıştır. Sözleşme'nin Meclis tarafından yakın bir tarihte onaylanması beklenmektedir.

Avrupa Konseyi İnsan Ticaretine Karşı Eylem Sözleşmesi, her türlü insan ticareti biçimini kapsamına alır. Taraf devletlerin sözleşme maddelerinin uygulamasını güvence altına almak için bir izleme mekanizması öngörür. Bu izleme GRETA kısa adıyla anılan bağımsız, seçilmiş uzmanlar grubu aracılığıyla yapılacaktır.

Toplumsal cinsiyet eşitliğine de vurgu yapan bu sözleşmeye göre devletlerin insan ticareti mağdurlarının fiziksel, psikolojik ve sosyal yönden iyileşmeleri için yasal ve diğer destekleri sunması gerekmektedir.

Türkiye’de İnsan Ticareti

İnsan ticareti suçu uluslararası sözleşmelerle uyumlu olarak Türk Hukukunda 1 Haziran 2005 tarihinde yürürlüğe giren Yeni Türk Ceza Kanunu’nun 80. Maddesi ile yeniden tanımlanmış ve bu suç için 8 yıldan 12 yıla kadar hapis ve onbin güne kadar adli para cezası getirilmiştir.

Mağdur tespit ve mağdur destek adımları ulusal yönlendirme mekanizması ile tanımlanmıştır. Türkiye’de bugüne kadar insan ticareti mağduru olarak tespit edilen kişilerin tamamına yakını kadındır ve büyük çoğunluğunu göçmen kadınlar oluşturmaktadır. İnsan ticareti mağduru kadınlar ile yapılan görüşmeler pek çoğunun Türkiye’ye çalışmak için geldiğini ortaya koymaktadır. Bu kadınların yine büyük bir çoğunluğu kendini aracı olarak tanıtan kişiler tarafından iş bulma vaadi ile kandırılmışlardır. Çoğu ev hizmetlerinde çalışacağını düşünerek Türkiye’ye gelmiş ama kendini insan ticareti tuzağında bulmuştur.

Ülkesinin küçük bir şehrinden İstanbul’a çalışmak için gelen V. 25 yaşında.

“5 çocuğum var. 11 kardeşiz. Eşimi kaybettim. İki çocuğum benimle kalıyor. Diğer üç çocuğum babaanneleriyle. Maddi olarak çok zor durumdayız. Gün içinde çocuklarımı sadece süt ve pirinç ile besleyebiliyorum. Ülkemde

temizlikçilik yapıyordum ancak para yetiştiremiyordum. Günde 10 dolar kazanıyordum, o da temizlik işi çıktıkça. Memlekette tanıdığım, Türkiye'ye sık sık gelip giden T. adlı bir kadın bana İstanbul'da iş bulabileceğini söyledi. Bir süpermarkette temizlikçilik işi olduğunu söyledi.

İşe çok ihtiyacım vardı. Durumumu biliyordu. Çocuklarımı anneme bıraktım ve T'ye güvenip geldim. İstanbul havalimanında beni karşıladılar, önce pasaportumu aldılar, iş için lazım dediler.

İşyerini görmeyi beklediğimde bana şu anda iş olmadığını, beklemem gerektiğini söylediler. Birkaç gün beklettikten sonra iş dedikleri şeyin fuhuş olduğunu söylediler. Kabul etmeyince dayak yedim. Dışarı çıkarmadılar. Kimseye haber veremedim. Beni İzmir'de bir adama 2500 dolara sattılar. Bu kadar borçlu olduğumu söylediler. Bu parayı çıkartmak için beni erkeklere satmaya başladılar. Eve gelen müşterilere çıkmadığımda dövülüp tehdit ediliyordum. Bu adamlardan çok korkuyordum. 14 gün sonra bir yolunu bulup evden kaçtım. Bir bakkala sığındım. Türkçem olmasa da telefonu işaret ettim. Ülkemden arkadaşımı arayıp yardım istedim. Hayatım tehlikedeydi. Hızlıca bana 157 acil yardım hattını buldu. 157'yi aradım ve yardım istedim. Polis gelip beni bulunduğu yerden aldı ve eve baskın yapıldı. Pasaportumu ancak böyle alabildim."²¹

Türkiye’de 2000’li yılların başından bu yana insan ticareti suçunun önlenmesi ve mağdurların tespiti ve destek sunumu için girişimler sürdürülmektedir. Çeşitli yasal düzenlemeler, ilgili devlet personelinin eğitimleri, sivil toplum kuruluşları ile oluşturulan işbirlikleri ve Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün bünyesinde mağdurlara destek sağlamak için kurulan daire başkanlığı bu adımlar arasındadır. Ancak insan ticareti sürekli şekil değiştiren bir suç türüdür, bu nedenle önleme çalışmaları tüm dünyada yetersiz kalmakta ve suçu tamamen sonlandırmak mümkün olmamaktadır.²² Bu suçun önlenmesi sadece suçla mücadeleye ağırlık verilmesi ile mümkün değildir. Kapsamlı ve insan haklarına saygılı göç politikaları geliştirilmesi suçun önlenmesinde önemli katkı sağlayacaktır.

BİTİRİRKEN

Özet ve Değerlendirme

“Göçmen İşçiler Araştırması” göç sürecinin farklı aşamalarında bulunan göçmen işçiler ile yapılan görüşmelerin yanı sıra göçmen işçiliğinin unsurları olan iş aracıları ve bir işveren ile yapılan görüşmeleri kapsamaktadır. Araştırmada farklı yöntemler kullanılmıştır. Toplam 172 göçmen kadın ve erkek ile yapılandırılmış soru formu aracılığı görüşmeler yapılmış; 77 göçmen kadın ile odak grup tartışmaları düzenlenmiş, iş bulma aracısı olarak çalışan 5 kişi ile yine soru formu aracılığı ile görüşülmüş ve bir işveren ile de derinlemesine görüşme yapılmıştır. Bu bölümde araştırma bulgularının özeti ve değerlendirmesi paylaşılmıştır.

İşyeri, ev, geri gönderme merkezi gibi farklı mekanlarda bir araya gelerek yapılandırılmış soru formu aracılığıyla görüşme yaptığımız göçmenler yaş, medeni durum, eğitim ve benzeri demografik özellikler açısından homojen bir grup değillerdi. Bu bulguya dayanarak göç kararının, genelde, kişilerin demografik özelliklerinden etkilenmediğini söyleyebiliriz.

Kadınlar tüm dünyada artan sayılarda göç sürecine katılmaktadırlar. Bu araştırma da bunu doğrular niteliktedir. Araştırma sırasında ailesinin geçimini tek başına üstlenmek zorunda kalan göçmen kadınlarla görüşmeler yaptık, bunlar arasında Türkiye’ye gelmek için evlerini dağıtan, çocuklarını aile büyüklerine emanet edip göç yoluna çıkan kadınlar olduğunu belirledik. Bu durumun, kadın göçünü erkek göçünden daha zor kılan birçok nedenden biri olduğu söylenebilir.

Görüşmelerin geneline baktığımızda göçmenlerin iş olanaklarının çokluğu ve memleketlerine kıyasla kazancın yüksekliği nedeniyle Türkiye’ye geldikleri temel bulgulardan biridir. Memleketlerinde eğitim durumlarından bağımsız olarak kalifiye olmayan, geçici, yarı zamanlı işlerde düşük ücretlerle çalışmış olan göçmenlerin sıklıkla işsiz olduklarını saptadık. Ülkelerindeki ve Türkiye’deki gelirleri karşılaştırıldığında, Türkiye’de aldıkları en düşük ücretin kendi ülke ortalamalarının yaklaşık iki katı fazla olduğunu da belirledik. İş olanaklarının yanı sıra, tanıdıkların olması, giriş kolaylığı, coğrafi yakınlık gibi etkenler de göç kararlarında rol oynamıştı.

Türkiye’de çalışabildikleri sürece çalışıp para biriktirmeyi ve sonra memleketlerine dönmeyi planlayan bu göçmen işçiler, raporun başında belirtilen döngüsel/dairesel göç olgusuna örnek teşkil eden bir nüfustur.

Göçmenlerin Türkiye’de yaşadıkları farklı sorunları öğrenme çabamız, “belgesiz” olmanın getirdiği endişeler nedeniyle yeterince yerine getirilemedi görüşündeyiz. Göçmenler “kaçak” olmayı en büyük sorun olarak ortaya koyuyor ve yaşadıkları diğer sorunları da “kaçak” olmaya bağlıyordu. Göçmenler Türkiye’ye yasal yollarla, vize veya vize muafiyeti ile giriş yapmışlardı. Vize, yabancıların Türkiye’de kısa bir süre yasal olarak kalmasına olanak verdiği için göçmenlerin çoğu vizeleri bitmesine rağmen Türkiye’de kalmaya devam ederek “belgesiz” hale gelmişlerdi. Aralarında geçerli vize veya ikamet izni olanlar da çalışma izinleri olmadan çalıştıkları için yine “belgesiz” durumdaydılar.

Göçmen işçilerin çalışma hayatlarında karşılaştıkları hak ihlallerinin belirlenmesi bu araştırmanın öncelikli hedeflerinden biriydi. Kadınlar yoğun olarak ev işinde çalışmışlardı; erkeklerde ise buna benzer bir sektörel yoğunlaşma saptanamadı. Ancak görece bir yoğunlaşmanın tekstil atölyelerinde ve takiben benzinci/oto yıkama ve inşaat sektöründe oluştuğunu gözlemledik. Görüştüğümüz göçmenler arasında hiç izin almadan haftanın her günü çalışanların yanı sıra 10-12 saat gibi uzun çalışma saatlerinde çalışanlar da vardı. Aldıkları ücretlere göre çalışma süreleri değerlendirildiğinde göçmenleri ucuz iş gücü olarak nitelendirebiliriz. Sigortasız çalışmada, işveren maliyetinin düşük olması işverenin lehine iken, göçmen işçiler için bu, sosyal veya sağlık güvencelerinin bulunmaması anlamına gelmektedir. Yasal statüsü olmayan göçmenlerin ihtiyaç duydukları sağlık bakımına erişimde karşılaştıkları güçlükler bir hak ihlalidir. Göçmenler başlarına gelecek herhangi bir iş kazasında veya hastalık durumunda hastaneye gitmeye çekindiklerini belirttiler. Çok gerekli olan durumlarda özel sağlık kurumlarını tercih etmekte idiler.

Belgesizlik yarattığı güvensizlik duygusunun yanı sıra göçmenleri, özellikle de göçmen kadınları kötü niyetli işverenler tarafından sömürülmeye de açık hale getirmektedir. Başlarına gelen hak ihlallerine karşı çıkamayan göçmenlerin aylıklarını veya fazla mesai ücretlerini alamadıkları durumlar olduğu gibi iş yerinde kötü muameleye de maruz kalmakta idiler. Kötü muamelenin sözel şiddetten kadınlara yönelik cinsel taciz ve hatta tecavüze kadar uzanabildiğini tespit ettik. Kadınlar arasında pasaportunu işverene vermek zorunda kalanlar da vardı. Pasaporta patron tarafından el konulmasının ev işinde çalışan göçmen kadınların karşılaştığı bir uygulama olduğunu söyleyebiliriz. Pasaportu alıkoyma işverenin kendi güvenliği için tercih ettiği bir önlem olarak gözükse de bunun bir baskı kurma aracı olarak kullanıldığı durumlar olduğu bilinmektedir. Pasaporta el koyma Türk kanunlarında bir suç olarak tanımlanmıştır.

Kazancın iyi olması kadar güvenilir bir işveren bulmak da önemlidir. Göçmenler, bazen tanıdıkları bazen de iş aracıları sayesinde iş bulduklarını söylediler. Güvenilir aracılar bulmak da yine sosyal ağlar sayesinde olabiliyor. Öte yandan, iş bulma aracıları tarafından kandırıldığını ifade eden kişiler ile de karşılaştık. Türkiye’de şirketler veya kişiler herhangi bir kontrole tabi olmadan, kuralsız olarak göçmen işçiler ile işverenler arasındaki bağlantıyı kurmaktadır. Bu nedenle kötü niyetli aracılara denk gelmek göçmen işçiler açısından bir risk faktörü olarak beliriyor. Örneğin, insan ticareti mağduru olan kadınların kendi memleketlerinde veya Türkiye’de iş bulmak için iletişime geçtikleri kötü niyetli aracılar tarafından kandırıldığını biliyoruz.

Göçmenlerin istemedikleri işlerden ayrılmayı tercih ettiklerini belirledik. Sık iş değiştirmenin bazı dezavantajları olduğunu varsayabiliriz. Bunlar arasında çalıştığı evde yaşayanların, özellikle kadınların, işten ayrılınca konaklayacak yer bulma ve bununla ilgili harcama yapma zorunluluğu, iki iş arasında para kazanmadan geçen zaman, genel olarak işsiz olmanın verdiği güvensizlik hissi ile ilgili sorunlar olarak paylaşıldı. Aynı işyerinde uzun süre çalışmakla oluşan güven ilişkisinin kurulamaması da bir sorun olarak sayılabilir. Göçmenlerin istemedikleri bir işte çalışmak zorunda kalmayıp, iş değiştirebiliyor olmasını önemli bir olanak olarak değerlendirmek de mümkün. İş değiştirmede karşımıza çıkan görece rahatlık göçmen işçilerin emeğine olan talebi de gösterir niteliktedir.

Göçmenlerin sosyal hayatları göçmenliğin getirdiği zorlukları hafifletme yönünde rol oynayabilir. Göçmenlerin çoğunluğunun tanıdıkları, akrabaları hatta aile üyelerinden bazılarının İstanbul’da olduğunu ve bu kişilerle sıklıkla görüştiklerini saptadık. Bazılarının ev paylaştığını veya izin günlerinde bir araya geldiğini; bazılarının da aynı işyerinde çalıştıklarını öğrendik. Başları sıkıştığında yardım isteyebilecekleri kişiler arasında “memleketten tanıdıkları” geldiğini görüyoruz. Projenin hedef grubunu oluşturan göçmenlerin İstanbul’da yoğun olarak yaşamaları nedeniyle yabancı olmanın getirdiği zorlukların biraz daha hafiflediğini ve dayanışma imkânına sahip olduklarını söyleyebiliriz.

Göçmenler ve özellikle de kadınlar iş dışında, sosyal hayatlarında da zaman zaman zorluklar yaşadıklarını söylediler. Sözlü sataşmadan cinsel tacize ve hatta tecavüze varabilen durumlarla karşılaşan kadınlarla görüşüldü. Türkiye’de “yabancı” olmak ile “kadın” olmak bir araya gelince zorluklar daha da artmaktaydı.

Gürcistan araştırması, geri dönmüş göçmen işçilerin ülkelerinde kendilerini güvende hissetmeleri nedeniyle Türkiye’de maruz kaldıkları hak ihlallerine dair sorulara daha açıklıkla yanıt verebilecekleri varsayımı ile planlandı. Ancak araştırma sonunda İstanbul’da çalışan, İstanbul’da geri gönderme merkezinde bekleyen ve Gürcistan’a geri dönmüş olan göçmen kadın ve erkeklerin yanıtları karşılaştırıldığında, görüşmenin yapıldığı yerin yanıtları etkilediğine dair bir bulgu saptanmadı. Hak ihlallerinin daha ziyade belirli sektörlerde yoğunlaştığı ve cinsiyete göre şekil değiştirdiği gözlemlendi.

Yaptığımız görüşmeleri değerlendirdiğimizde göçmenlerin çoğunluğunun maruz kaldıkları hak ihlallerine ve karşılaştıkları sorunlara rağmen Türkiye’de yaşamakla ilgili olumlu deneyimlere de sahip olduklarını anlıyoruz. Başlarından geçen olumsuz olayları da “her yerde kötü insanlar olabilir” diyerek açıklama yoluna gidiyorlar. Pek çok engele rağmen toplumsal yaşama uyum sağladıklarını, Türk vatandaşları ile arkadaşlık ettiklerini saptadık ve hatta aralarında Türkiye’de devamlı yaşamak istediğini söyleyenlerle karşılaştık.

İşveren ve iş aracıları ile yaptığımız görüşmeler de yukarıdaki bulguları doğrular nitelikteydi. Göçmen işçilerin yaşadıkları sıkıntıları işveren ve iş aracıları da dile getirdiler. Ayrıca göçmen işçilere olan talebi ve bu talebin nedenlerini de ortaya koydular. Yapılan işe veya günlük çalışma süresine oranlandığında verilen ücretlerin az olması, yapılan işin niteliğinin yerli işçilere göre daha yüksek olması gibi nedenleri sıraladılar.

Göçmen kadınlarla yapılan odak grup tartışmalarında ise Türkiye’de hayat kurmaya çalışan göçmen kadınların yaşadıkları sıkıntıları daha ayrıntılı saptamak mümkün oldu. Bu kadınların çoğunluğu Türkiye’de yerleşmiş ve Türk vatandaşları ile resmi veya resmi olmayan birliktelikleri olan kadınlardı. Bu odak grup tartışmalarında kadınların aile içi şiddet, eşe bağlı ikamet izinleri, kimliksiz çocuklar, sınır dışı sonucu memlekete dönmenin getirdiği zorluklar gibi göçmen olmaktan kaynaklanan sorunlarını ve bu sorunların çözümü konusunda bilgisiz ve desteksiz kaldıklarını tespit ettik.

Görüşmeler tamamlanıp, toplanan veri bilgiye dönüştüğünde, göçmenlerin Türkiye’de buldukları süre içinde insan haklarının korunması için pek çok idari ve yasal düzenlemeye gereksinim duyulduğu belirgin olarak ortaya çıktı. Bu düzenlemeleri kurumların işbirliği içinde planlaması ve uygulaması gerekmektedir.

Kapsamlı ve çok ortaklı bu çalışmaların belli bir zamana yayılması kaçınılmazdır ancak, göçmenlere, belgelerinin olup olmadığına bakılmaksızın, sunulması gereken acil desteklere gereksinim olduğu da ortadadır. Bu desteklerden temel olan bazıları:

1. Risk altındaki göçmen kadınlar için temiz ve güvenli geçici konaklama imkânı sağlanması
2. Şiddete uğrayan göçmen kadınların koruma altına alınması
3. Acil durumlarda ulaşılabilir sağlık hizmeti sağlanması
4. İdari konularda anlaşılır (çok dilli) bilgilendirme sağlanması
5. Ücretsiz yasal danışmanlık, seçilmiş konularda ücretsiz dava takibi sağlanması
6. Göçmen çocukların eğitime katılımının desteklenmesi
7. Özellikle göçmen işçi çalıştıran işverenlerin ve genel olarak tüm toplumun insan hakları, göçmen hakları, çalışma hakları konularında farkındalıklarının artırılması

Sonsöz

Göçmenlerin çalışma hayatında yaşadıkları hak ihlallerinden, toplumsal hayata uyumlarına ve gelecek planlarına uzanan farklı alanlara dair edindiğimiz bilgileri paylaştığımız bu rapor ile Türkiye’de hayatın içinden, göçmen işçi manzaralarına dikkat çekmeyi amaçladık.

Ulaştığımız göçmen işçilerin çoğunluğu “belgesiz”diler ve bu durum onları sadece “yabancı” olmaktan çıkarıp birer “kaçak” haline getirmişti. Ülkenin koşullarına, kültürüne, diline, yazılı olan ve olmayan kurallarına “yabancı” olmaktan daha büyük bir sorundu “kaçak” olmak. Tüm görüşmeler, işte bu “kaçak”lığın gölgesi altında yapıldı.

Göçmen işçiler ile yaptığımız görüşmelerden göçmenlerin tüm zorluklara rağmen, kendi ülkeleri ile karşılaştırdıklarında Türkiye’yi fırsatlar sunan bir ülke olarak konumlandıklarını belirledik. Görüştüğümüz göçmenlerin bir çoğu çalışıyor, para kazanıyor ve kısıtlı da olsa sosyal hayata katılıyordu.

Ancak bu süreç hak ihlallerinden arınmış, rahat ve güvenli bir süreç değildi. Göçmen işçiler değişen oranlarda ve değişen ağırlıkta hak ihlallerine, kötü muameleye, sağlıksız koşullara, insan onurunu inciten durumlara maruz kalmışlardı. Olumlu denebilecek göç tecrübeleri kadar olumsuz olanlar da vardı. Göçmen kadınlar bu süreçte daha dezavantajlı durumda idiler.

Bireylerin vatandaşı oldukları ülkelerde insana yakışır yaşam ve iş olanaklarına kavuşabilmeleri ve göç etmenin kişisel bir seçim olabilmesi idealdir. Daha yaşanılır bir dünya için devletler vatandaşlarının refahını ve insan haklarına saygılı yaşam koşullarını sağlayabilecek politikalar üretmelidir.

Göç alan bir ülke olarak Türkiye’nin de küresel düzeyde uyumlu ve toplumsal cinsiyete duyarlı göç politikaları geliştirmesi beklenmelidir. Öncelikli adımlar olarak yukarıda bahsedilen alanlarda yapılacak acil düzenlemeler ile göçmenlerin insan haklarının asgari düzeyde korunması sağlanmalıdır. Taraf olduğumuz uluslararası sözleşmeler de bu anlamda yol göstericidir.

Türkiye’nin hem vatandaşlarının hem de göçmenlerin çalışma hakları da dahil olmak üzere insan haklarına daha fazla saygı gösterildiği bir ülke olması dileğiyle.

Kaynakça / Notlar

¹İçduygu, A., Aksel, D.B. (2012). Türkiye’de Düzensiz Göç. Ankara: IOM.

²Kirişçi, K. (2008). Informal Circular Migration into Turkey: The Bureaucratic and Political Context. CARIM AS 2008/21.

³<http://www.madde14.org>

⁴Akpınar, T. (2009). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı. Türkiye’ye Yönelik Düzensiz Göçler ve Göçmenlerin İnşaat Sektöründe Enformel İstihdamı. Doktora Tezi.

⁵ILO (2004). Küresel Ekonomide Göçmen İşçilere Adil Muamele (Towards a Fair Deal for Migrant Workers in the Global Economy).

⁶İçduygu, A., Aksel, D.B. (2012). Türkiye’de Düzensiz Göç, Bölüm 2. Ankara: IOM.

⁷<http://www.casgem.gov.tr>

⁸<http://www.csgb.gov.tr>

⁹ age

¹⁰Kartopu Tekniği: Araştırmacı önce bir çekirdek örneklem seçer ve daha sonraki cevaplayıcılar bu ilk seçilen grubun tanıdıkları arasından seçilerek örneklem genişletilir. Bu uygulama, genellikle gizli kalmayı tercih eden, ulaşılması zor gruplarla çalışan araştırmacıların tercih ettiği bir yöntemdir.

¹¹Resmi makamlar tarafından Türkiye’de serbest dolaşması yasak olan ve Geri Gönderme Merkezi’ne getirilen göçmenleri üç grupta toplamak mümkündür: (1) Başta Avrupa olmak üzere batıdaki bir ülkeye göç etmek amacıyla Türkiye’yi transit bir ülke olarak kullanmak niyetinde olan düzensiz göçmenler, (2) Yaşamak ve çalışmak için Türkiye’ye gelen ancak geçerli belgeleri olmayan düzensiz göçmenler, (3) Ülkeden ayrılması beklenen ancak ülkeden ayrılmayan, iltica talepleri reddedilmiş sığınmacılar.

¹²TANADGOMA hakkında daha fazla bilgi için: <http://www.tanadgomaweb.ge/>

¹³Odak grup tartışması (OGT) genellikle 6 – 8 kişinin katılımı ile gerçekleşen ve benzer özelliğe sahip ama tercihle, birbirini tanımayan katılımcıların bir konu hakkında önceden belirlenmiş akış çerçevesinde tartışmasını amaçlayan niteliksel bir araştırma yöntemidir. Odak grup tartışmalarının amacı, belirlenen bir konu hakkında katılımcıların bakış açılarına, yaşantılarına, ilgilerine, deneyimlerine, eğilimlerine, düşüncelerine, algılarına, duygularına, tutum ve alışkanlıklarına dair detaylı ve çok boyutlu nitel bilgi edinmektir. OGT’ler, bireylerin düşüncelerini serbestçe söyleyebileceği bir ortamda dikkatlice planlanmış bir tartışma olarak tanımlanabilir.

¹⁴Bağcı, H. (2015). ILO Sözleşmelerinin İşgücü Piyasasının Düzenlenmesine Yönelik İncelenmesi. <http://www.ekonomipolitik.org>

¹⁵Sözleşme ve Tavsiye Kararı’nın Türkçe çevirileri için ILO web sitesine bakınız: <http://www.ilo.org>

¹⁶Sözleşmenin tüm metni için <http://www.goc.gov.tr>

¹⁷Sözleşme’nin Türkçesi için <http://www.coe.int>

¹⁸<http://www.ilo.org/>

¹⁹UNODC (2006). Trafficking in Persons: Global Patterns.

²⁰IOM (2003). World Migration 2003: Managing Migration Challenges and Responses for People on the Move.

²¹Bu alıntı insan ticareti mağduru ile yaptığımız görüşmeden derlenmiştir. Mağdur, insan ticareti mağdurları için acil yardım hattı 157’yi arayarak kurtulmuştur. 157 Acil Yardım Hattı 2005 yılından bu yana IOM ve devlet işbirliği ile işletilmekte olup farklı dillerde hizmet veren ücretsiz bir yardım hattıdır.

²²Dündar, T., Özer, E. (2012) Türkiye’ye Hoş Geldiniz: Türkiye’de İnsan Ticareti Sorunu, İstanbul, İKGV

EKLER

Ek 1. Göçmen İşçiler Araştırması Tabloları - Kadınlar

	Çalışan ¹	GGM ²	Toplam	Toplam
	N	N	N	%
Türkmenistan	9	12	21	24
Kırgızistan	1	6	7	8
Özbekistan	15	13	28	32
Gürcistan	25	5	30	34
Diğer	1	1	2	2
Toplam	51	37	88	100

	Çalışan	GGM	Toplam	Toplam
	N	N	N	%
18-24	2	8	10	11
25-29	2	11	13	15
30-34	7	8	15	17
35-39	7	2	9	10
40+	33	8	41	47
Toplam	51	37	88	100

	Çalışan	GGM	Toplam	Toplam
	N	N	N	%
Bekar	11	8	19	22
Evli	28	11	39	44
Boşanmış	7	12	19	22
Eşi ölmüş	5	6	11	12
Toplam	51	37	88	100

¹ "Çalışan" ifadesi halen çalışan veya iş arayan göçmen işçileri tanımlar

² "GGM" ifadesi İstanbul Geri Gönderme Merkezi'nde kalmakta iken görüşme yapılan göçmenleri tanımlar

Tablo 4. Göçmen kadınların çocuk sahibi olma durumuna göre dağılımı

	Çalışan	GGM	Toplam	Toplam
	N	N	N	%
Çocuk var	39	24	63	72
Çocuk yok	12	13	25	28
Toplam	51	37	88	100

Tablo 5. Göçmen kadınların öğrenim durumuna göre dağılımı

	Çalışan	GGM	Toplam	Toplam
	N	N	N	%
Okuryazar	0	2	2	2
İlköğretim	5	11	16	18
Lise	32	19	51	58
Üniversite	14	5	19	22
Toplam	51	37	88	100

Tablo 6. Göçmen kadınların ülkelerinde yaşadığı yere göre dağılımı

	Çalışan	GGM	Toplam	Toplam
	N	N	N	%
Şehir	41	28	69	78
Köy	10	9	19	22
Toplam	51	37	88	100

Tablo 7. Göçmen kadınların ülkelerinde çalışma durumuna göre dağılımı

	Çalışan	GGM	Toplam	Toplam
	N	N	N	%
Çalışıyordu	37	20	57	65
Çalışmıyordu	14	17	31	35
Toplam	51	37	88	100

Tablo 8. Göçmen kadınların ülkelerinde aylık ortalama kazançlarına göre dağılımı (Tablo 7 de çalışmış olanlar)

	Çalışan	GGM	Toplam	Toplam
	N	N	N	%
(-) 100 \$	10	11	21	37
100-250 \$	21	4	25	44
250-400 \$	4	3	7	12
400-550 \$	1	0	1	2
550 \$ (+)	0	2	2	3
Cevapsız	1	0	1	2
Toplam	37	20	57	100

Tablo 9. Göçmen kadınların ülkelerinde işsizlik durumuna göre dağılımı

	Çalışan	GGM	Toplam	Toplam
	N	N	N	%
İşsiz kaldı	36	31	67	76
Bazen işsiz	9	3	12	14
İşsiz kalmadı	6	3	9	10
Toplam	51	37	88	100

Tablo 10. Göçmen kadınların eşlerinin ülkelerinde çalışma durumuna göre dağılımı

	Çalışan	GGM	Toplam	Toplam
	N	N	N	%
Çalışıyordu	19	4	23	26
Çalışmıyordu	9	4	13	15
Cevapsız/Bekar	23	29	52	59
Toplam	51	37	88	100

Tablo 11. Göçmen kadınların ülkelerinde ki çevrelerinden kaynaklanan sorunlara göre dağılımı

	Çalışan	GGM	Toplam	Toplam
	N	N	N	%
Sorun yaşamadı	42	30	72	82
Etnik ayrımcılık	2	2	4	4
Aile içi şiddet	7	5	12	14
Toplam	51	37	88	100

Tablo 12. Göçmen kadınların daha önce Türkiye'ye gelme durumuna göre dağılımı

	Çalışan	GGM	Toplam	Toplam
	N	N	N	%
İlk geliş	28	21	49	56
Daha önce geldi	23	16	39	44
Toplam	51	37	88	100

Tablo 13. Göçmen kadınların Türkiye'ye geliş şekillerine göre dağılımı

	Çalışan	GGM	Toplam	Toplam
	N	N	N	%
Tanıdığa gelip iş buldu	26	11	37	42
İş ayarladı ve geldi	17	7	24	27
Bağlantısız geldi	3	19	22	25
Diğer	5	0	5	6
Toplam	51	37	88	100

Tablo 14. Göçmen kadınların Türkiye'ye gelme nedenleri (birden fazla seçenek işaretlendi)

	Çalışan	GGM	Toplam	Toplam
				%
İş olması	26	23	49	57
Tanıdıklar olması	25	22	47	54
Türkçe kolaylığı	2	4	6	7
Gelme kolaylığı	18	3	21	22
Yaşama kolaylığı	4	1	5	5
Diğer	7	0	7	7

Tablo 15. Göçmen kadınların Türkiye'de çalışmayı planladıkları iş (birden fazla seçenek işaretlendi)

	Çalışan	GGM	Toplam	Toplam
				%
Ev işi	46	24	70	78
Ne iş olursa	10	8	18	21
Çalışmaya gelmedi	0	3	3	4
Tekstil	15	0	15	15
Diğer	3	2	5	6

Tablo 16. Göçmen kadınların Türkiye'de kalmayı planladıkları süreye göre dağılımı				
	Çalışan	GGM	Toplam	Toplam
	N	N	N	%
Belli miktar/süre	21	12	33	38
Kalabildiği sürece	25	13	38	43
Sürekli	5	12	17	19
Toplam	51	37	88	100

Tablo 17. Göçmen kadınların Türkiye'deki mevcut yasal statüsüne göre dağılımı				
	Çalışan	GGM	Toplam	Toplam
	N	N	N	%
Turist vizesi/muafiyet	15	7	22	25
İkamet izni	1	5	6	7
Belgesiz	35	25	60	68
Toplam	51	37	88	100

Tablo 18. Göçmen kadınların Türkiye'de çalıştıkları son işe göre dağılımı				
	Çalışan	GGM	Toplam	Toplam
	N	N	N	%
Ev işi	26	21	47	53
Tekstil	23	3	26	30
Bavul ticareti	0	3	3	3
Fuhuş	0	7	7	8
Diğer	2	3	5	6
Toplam	51	37	88	100

Tablo 19. Göçmen kadınların son işlerinde çalışma sürelerine göre dağılımı				
	Çalışan	GGM	Toplam	Toplam
	N	N	N	%
0-3 ay	16	8	24	27
3-6 ay	11	4	15	17
6 ay - 1 yıl	7	11	18	21
1-2 yıl	9	7	16	18
2-3 yıl	3	4	7	8
3-5 yıl	5	2	7	8
5 yıl +	0	1	1	1
Toplam	51	37	88	100

Tablo 20. Göçmen kadınların iş bulma yöntemlerine göre dağılımı

	Çalışan	GGM	Toplam	Toplam
	N	N	N	%
Memleketten tanıdık	21	21	42	48
Türkiye’de aracı	22	3	25	28
Memlekette aracı	4	3	7	8
Kendi/Diğer	4	10	14	16
Toplam	51	37	88	100

Tablo 21. Göçmen kadınların haftalık çalışma sürelerine göre dağılımı

	Çalışan	GGM	Toplam	Toplam
	N	N	N	%
5 gün	17	3	20	23
6 gün	28	20	48	55
7 gün	1	10	11	12
Diğer	5	4	9	10
Toplam	51	37	88	100

Tablo 22. Göçmen kadınların günlük çalışma saatlerine göre dağılımı

	Çalışan	GGM	Toplam	Toplam
	N	N	N	%
Diğer	3	8	11	13
8-10 saat	23	5	28	32
10+ saat	0	2	2	2
Ev işçisi (belirsiz süre)	25	22	47	53
Toplam	51	37	88	100

Tablo 23. Göçmen kadınların Türkiye'de aylık gelirlerine göre dağılımı

	Çalışan	GGM	Toplam	Toplam
	N	N	N	%
100-250\$	0	1	1	1
250-400\$	22	0	22	25
400-550\$	6	7	13	15
550-700\$	8	17	25	28
700-850\$	9	0	9	10
850-1000\$	4	0	4	5
1000\$ +	1	9	10	11
Cevapsız	1	3	4	5
Toplam	51	37	88	100

Tablo 24. Göçmen kadınların çalışırken kaldıkları yere göre dağılımı

	Çalışan	GGM	Toplam	Toplam
	N	N	N	%
Çalışılan Ev	23	22	45	51
Kiralık ev- yalnız	2	2	4	5
Kiralık ev- paylaşım	24	9	33	37
Diğer	2	4	6	7
Toplam	51	37	88	100

Tablo 25. Yatılı çalışan göçmen kadınların izin günlerinde kaldıkları yere göre dağılımı

	Çalışan	GGM	Toplam	Toplam
	N	N	N	%
Gece dönüyor	5	11	16	18
Tanıdık evinde-paralı	13	5	18	21
Tanıdık evinde-parasız	3	4	7	8
Diğer	3	0	3	3
Yatılı değil	27	17	44	50
Toplam	51	37	88	100

Tablo 26. Göçmen kadınların işyerinde maruz kaldıkları hak ihlallerine göre dağılımı

	Çalışan	GGM	Toplam	Toplam
	N	N	N	%
Sözlü şiddet	3	8	11	13
Fiziksel şiddet	0	3	3	3
Tecavüz	4	2	6	7
Taciz	8	0	8	9
Paraya el konması	1	1	2	2
İhlal Yok	35	23	58	66
Toplam	51	37	88	100

Tablo 27. Göçmen kadınların işverenden para alamama durumuna göre dağılımı

	Çalışan	GGM	Toplam	Toplam
	N	N	N	%
Alamadı/eksik aldı	20	11	31	35
Tam aldı	31	26	57	65
Toplam	51	37	88	100

Tablo 28. Göçmen kadınların aynı işte Türk işçinin daha fazla ücret alması durumuna göre dağılımı

	Çalışan	GGM	Toplam	Toplam
	N	N	N	%
Türk fazla ücret	13	5	18	20
Türk ile aynı	4	1	5	6
Bilmiyor	20	7	27	31
Türk işçi yok	13	24	37	42
Cevapsız	1	0	1	1
Toplam	51	37	88	100

Tablo 29. Göçmen kadınların pasaportun elinden alınma durumuna göre dağılımı

	Çalışan	GGM	Toplam	Toplam
	N	N	N	%
Patron/Aracıda	17	7	24	27
Kendisinde	30	21	51	58
İzinde kendisinde	4	9	13	15
Toplam	51	37	88	100

Tablo 30. Göçmen kadınların sağlıksız işlerde çalışma durumuna göre dağılımı

	Çalışan	GGM	Toplam	Toplam
	N	N	N	%
Tek bir işte	9	6	15	17
Birden fazla işte	6	1	7	8
Hayır	36	30	66	75
Toplam	51	37	88	100

Tablo 31. Göçmen kadınların işten çıkarılma durumuna göre dağılımı

	Çalışan	GGM	Toplam	Toplam
	N	N	N	%
İşten çıkarıldı	17	2	19	22
İşten çıkarılmadı	30	35	65	74
Cevapsız	4	0	4	4
Toplam	51	37	88	100

Tablo 32. Göçmen kadınların kazandıkları parayı saklama durumuna göre dağılımı

	Çalışan	GGM	Toplam	Toplam
	N	N	N	%
Ülkesine gönderiyor	49	25	74	84
Burada saklıyor	1	5	6	7
Az kazanıyor	1	4	5	6
Diğer	0	3	3	3
Toplam	51	37	88	100

Tablo 33. Göçmen kadınların yakınlarının İstanbul'da yaşama durumlarına göre dağılımı

	Çalışan	GGM	Toplam	Toplam
	N	N	N	%
Kimsesi yok	24	20	44	50
Yakın aile üyeleri	18	12	30	34
Diğer akrabalar	9	5	14	16
Toplam	51	37	88	100

Tablo 34. Göçmen kadınların Türklerle arkadaşlık etme durumlarına göre dağılımı				
	Çalışan	GGM	Toplam	Toplam
	N	N	N	%
Türk arkadaş var	17	8	25	28
Türk arkadaş yok	33	29	62	71
Cevapsız	1	0	1	1
Toplam	51	37	88	100

Tablo 35. Göçmen kadınların sağlıklı barınma koşullarına göre dağılımı				
	Çalışan	GGM	Toplam	Toplam
	N	N	N	%
Sağlıksız ev	30	1	31	35
Evde sorun yok	21	36	57	65
Toplam	51	37	88	100

Tablo 36. Göçmen kadınların yaşadığı çevreden kaynaklanan sorunlara göre dağılımı				
	Çalışan	GGM	Toplam	Toplam
	N	N	N	%
Sorun yaşamadı	33	35	68	77
Taciz/tecavüz	12	0	12	14
Sözel/fiziksel şiddet	6	2	8	9
Toplam	51	37	88	100

Tablo 37. Göçmen kadınların sağlığa erişim durumuna göre dağılımı				
	Çalışan	GGM	Toplam	Toplam
	N	N	N	%
Sağlık sorunu olmadı	32	15	47	53
Hastaneye gidemedi	7	3	10	11
Devlet hastanesi	3	2	5	6
Özel hastane	9	17	26	30
Toplam	51	37	88	100

Tablo 38. Göçmen kadınların Türkiye'de kalmaya devam etme nedenlerine göre dağılımı				
	Çalışan	GGM	Toplam	Toplam
	N	N	N	%
İş ver	48	12	60	67
Yerleşmek istiyor	1	3	4	5
Diğer	1	3	4	5
Dönmeyecek (sınırdışı)/ cevapsız	1	19	20	23
Toplam	51	37	88	100

EK 2. Göçmen İşçiler Araştırması Tabloları – Erkekler

	Çalışan ¹	GGM ²	Toplam	Toplam
	N	N	N	%
Türkmenistan	14	13	27	42
Kırgızistan	0	2	2	3
Özbekistan	0	8	8	13
Gürcistan	16	0	16	25
Diğer	3	2	5	8
Azerbaycan	0	6	6	9
Toplam	33	31	64	100

	Çalışan	GGM	Toplam	Toplam
	N	N	N	%
18-24	16	4	20	31
25-29	8	9	17	27
30-34	3	9	12	19
35-39	4	5	9	14
40+	2	4	6	9
Toplam	33	31	64	100

	Çalışan	GGM	Toplam	Toplam
	N	N	N	%
Bekar	20	14	34	53
Evli	12	14	26	41
Boşanmış	1	2	3	5
Eşi ölmüş	0	1	1	1
Toplam	33	31	64	100

¹ "Çalışan" ifadesi halen çalışan veya iş arayan göçmen işçileri tanımlar

² "GGM" ifadesi İstanbul Geri Gönderme Merkezinde kalmakta iken görüşme yapılan göçmenleri tanımlar

Tablo 4. Göçmen erkeklerin çocuk sahibi olma durumuna göre dağılımı				
	Çalışan	GGM	Toplam	Toplam
	N	N	%	%
Çocuk var	12	17	29	45
Çocuk yok	21	14	35	55
Toplam	33	31	64	100

Tablo 5. Göçmen erkeklerin öğrenim durumuna göre dağılımı				
	Çalışan	GGM	Toplam	Toplam
	N	N	N	%
Okuryazar değil	0	1	1	2
İlköğretim	10	6	16	25
Lise	21	8	29	45
Üniversite	2	16	18	28
Toplam	33	31	64	100

Tablo 6. Göçmen erkeklerin ülkelerinde yaşadığı yere göre dağılımı				
	Çalışan	GGM	Toplam	Toplam
	N	N	N	%
Şehir	28	20	48	75
Köy	5	11	16	25
Toplam	33	31	64	100

Tablo 7. Göçmen erkeklerin ülkelerinde çalışma durumuna göre dağılımı				
	Çalışan	GGM	Toplam	Toplam
	N	N	N	%
Çalışıyordu	23	24	47	73
Çalışmıyordu	10	7	17	27
Toplam	33	31	64	100

Tablo 8. Göçmen erkeklerin ülkelerinde aylık ortalama kazançlarına göre dağılımı

	Çalışan	GGM	Toplam	Toplam
	N	N	N	%
(-) 100 \$	3	10	13	20
100-250 \$	10	9	19	30
250-400 \$	5	2	7	11
400-550 \$	3	1	4	6
550 \$ (+)	1	3	4	6
Gelir yok	11	6	17	27
Toplam	33	31	64	100

Tablo 9. Göçmen erkeklerin ülkelerinde işsizlik durumuna göre dağılımı

	Çalışan	GGM	Toplam	Toplam
	N	N	N	%
İşsiz kaldı	20	24	44	69
Bazen işsiz	5	2	7	11
İşsiz kalmadı	8	4	12	19
Cevapsız	0	1	1	1
Toplam	33	31	64	100

Tablo 10. Göçmen erkeklerin eşlerinin ülkelerinde çalışma durumuna göre dağılımı

	Çalışan	GGM	Toplam	Toplam
	N	N	N	%
Çalışıyordu	3	2	5	8
Çalışmıyordu	10	12	22	34
Bekar/cevapsız	20	17	37	58
Toplam	33	31	64	100

Tablo 11. Göçmen erkeklerin ülkelerindeki çevrelerinden kaynaklanan sorunlara göre dağılımı

	Çalışan	GGM	Toplam	Toplam
	N	N	N	%
Sorun yaşamadı	31	27	58	90
Etnik ayrımcılık	2	2	4	6
Dini nedenler	0	1	1	2
Diğer	0	1	1	2
Toplam	33	31	64	100

Tablo 12. Göçmen erkeklerin daha önce Türkiye'ye gelme durumuna göre dağılımı

	Çalışan	GGM	Toplam	Toplam
	N	N	N	%
İlk geliş	19	23	42	66
Daha önce geldi	14	8	22	34
Toplam	33	31	64	100

Tablo 13. Göçmen erkeklerin Türkiye'ye geliş şekillerine göre dağılımı

	Çalışan	GGM	Toplam	Toplam
	N	N	N	%
Tanıdığına gelip iş buldu	11	1	12	19
İş ayarladı ve geldi	15	3	18	28
Bağılantısız geldi	5	27	32	50
Diğer	2	0	2	3
Toplam	33	31	64	100

Tablo 14. Göçmen erkeklerin Türkiye'ye gelme nedenleri (birden fazla seçenek işaretlenmiştir)

	Çalışan	GGM	Toplam	Toplam
				%
İş olması	26	13	39	61
Tanıdıklar olması	15	7	22	34
Gelme kolaylığı	13	2	15	23
Yaşama kolaylığı	2	1	3	5
Türkçe kolaylığı	0	10	10	16
Diğer	4	0	4	6

Tablo 15. Göçmen erkeklerin Türkiye'de çalışmayı planladıkları işlere göre dağılımı

	Çalışan	GGM	Toplam	Toplam
	N	N	N	%
Garson	0	3	3	5
Hamal	0	2	2	3
Ne iş olursa	19	17	36	56
Tekstil	5	0	5	8
İnşaat	5	0	5	8
Diğer	4	9	13	20
Toplam	33	31	64	100

Tablo 16. Göçmen erkeklerin Türkiye'de kalmayı planladıkları süreye göre dağılımı

	Çalışan	GGM	Toplam	Toplam
	N	N	N	%
Belli miktar/süre	17	17	34	53
Kalabildiği sürece	11	8	19	30
Sürekli	1	6	7	11
Cevapsız	4	0	4	6
Toplam	33	31	64	100

Tablo 17. Göçmen erkeklerin Türkiye'deki mevcut yasal statüsüne göre dağılımı

	Çalışan	GGM	Toplam	Toplam
	N	N	N	%
Vize/ muafiyet	18	2	20	30
Öğrenci vizesi	1	0	1	2
Belgesiz	13	29	42	66
Cevapsız	1	0	1	2
Toplam	33	31	64	100

Tablo 18. Göçmen erkeklerin Türkiye’de çalıştıkları son işe göre dağılımı

	Çalışan	GGM	Toplam	Toplam
	N	N	N	%
Tekstil	12	6	18	28
Benzinci/oto yıkama	6	5	11	17
Fırın	3	3	6	10
Hamal	2	2	4	6
İnşaat	2	3	5	8
Halı yıkama	4	0	4	6
Garson	0	3	3	5
Bahçıvan	0	2	2	3
Diğer	4	7	11	17
Toplam	33	31	64	100

Tablo 19. Göçmen erkeklerin son işlerinde çalışma sürelerine göre dağılımı

	Çalışan	GGM	Toplam	Toplam
	N	N	N	%
0 – 3 ay	18	8	26	40
3 – 6 ay	5	3	8	12
6 ay – 1 yıl	3	5	8	13
1 – 2 yıl	3	8	11	17
2 – 3 yıl	2	1	3	5
3 – 5 yıl	0	4	4	6
5+ yıl	0	1	1	2
Cevapsız	2	1	3	5
Toplam	33	31	64	100

Tablo 20. Göçmen erkeklerin başvurdukları iş bulma yöntemlerine göre dağılımı

	Çalışan	GGM	Toplam	Toplam
	N	N	N	%
Memleketten tanıdık	16	15	31	48
Türkiye’de aracı	8	0	8	13
Memlekette aracı	2	0	2	3
Kendi/Diğer	7	16	23	36
Toplam	33	31	64	100

Tablo 21. Göçmen erkeklerin haftalık çalışma sürelerine göre dağılımı

	Çalışan	GGM	Toplam	Toplam
	N	N	N	%
5 gün	10	1	11	17
6 gün	13	15	28	44
7 gün	8	11	19	30
Diğer	2	4	6	9
Toplam	33	31	64	100

Tablo 22. Göçmen erkeklerin günlük çalışma saatlerine göre dağılımı

	Çalışan	GGM	Toplam	Toplam
	N	N	N	%
Diğer	0	2	2	3
8-10 saat	19	17	36	56
10+ saat	9	10	19	30
Ev işçisi (belirsiz)	1	0	1	2
Cevapsız	4	2	6	9
Toplam	33	31	64	100

Tablo 23. Göçmen erkeklerin Türkiye'de aylık gelirlerine göre dağılımı

	Çalışan	GGM	Toplam	Toplam
	N	N	N	%
100-250\$	0	2	2	3
250-400\$	14	1	15	24
400-550\$	11	11	22	34
550-700\$	4	12	16	25
700-850\$	2	3	5	8
Cevapsız	2	2	4	6
Toplam	33	31	64	100

Tablo 24. Göçmen erkeklerin çalışırken kaldıkları yere göre dağılımı

	Çalışan	GGM	Toplam	Toplam
	N	N	N	%
Çalışılan ev	0	1	1	2
Kiralık ev	0	2	2	3
Kiralık ev paylaşım	29	24	53	83
İşyerinde	4	4	8	12
Toplam	33	31	64	100

Tablo 25. Göçmen erkeklerin işyerinde maruz kaldıkları hak ihlallerine göre dağılımı

	Çalışan	GGM	Toplam	Toplam
	N	N	N	%
İhlal yok	27	20	47	73
Sözlü şiddet	5	9	14	22
Fiziksel şiddet	1	2	3	5
Toplam	33	31	64	100

Tablo 26. Göçmen erkeklerin işverenden para alamama durumuna göre dağılımı

	Çalışan	GGM	Toplam	Toplam
	N	N	N	%
Alamadı/eksik aldı	16	10	26	41
Tam aldı	17	21	38	59
Toplam	33	31	64	100

Tablo 27. Türk işçinin daha fazla ücret alma durumuna göre dağılımı

	Çalışan	GGM	Toplam	Toplam
	N	N	N	%
Türk fazla ücret	7	8	15	23
Türk ile aynı ücret	5	10	15	23
Bilmiyor	21	9	30	47
Türk işçi yok	0	4	4	7
Toplam	33	31	64	100

Tablo 28. Göçmen erkeklerin pasaportun elinden alınma durumuna göre dağılımı

	Çalışan	GGM	Toplam	Toplam
	N	N	N	%
Patron/aracıda	0	3	3	5
Kendisinde	30	26	56	87
İzinde kendisinde	3	2	5	8
Toplam	33	31	64	100

Tablo 29. Göçmen erkeklerin sağlıklı işlerde çalışma durumuna göre dağılımı

	Çalışan	GGM	Toplam	Toplam
	N	N	N	%
Tek bir sağlıklı iş	9	8	17	27
Birden fazla sağlıklı iş	5	2	7	11
Sağlıklı işte çalışmadı	19	21	40	62
Toplam	33	31	64	100

Tablo 30. Göçmen erkeklerin işten çıkarılma durumuna göre dağılımları

	Çalışan	GGM	Toplam	Toplam
	N	N	N	%
İşten çıkarıldı	7	4	11	17
İşten çıkarılmadı	23	27	50	78
Cevapsız	3	0	3	5
Toplam	33	31	64	100

Tablo 31. Göçmen erkeklerin işten ayrılma nedenleri (çoklu yanıt)

	Çalışan	GGM	Toplam	Toplam
				%
Ayrılmadı/ilk işi	8	2	10	16
İş ağır/ koşullar kötü	8	12	20	31
Kötü muamele/para yok	10	9	19	30
Yüksek ücretli işe geçti	7	2	9	14
İş bitti	3	8	11	17
Diğer	6	1	7	11

Tablo 32. Göçmen erkeklerin kazandıkları parayı saklama durumuna göre dağılımı

	Çalışan	GGM	Toplam	Toplam
	N	N	N	%
Memlekete gönderiyor	30	25	55	86
Burada saklıyor	1	2	3	5
Az kazanıyor	0	2	2	3
Diğer	2	2	4	6
Toplam	33	31	64	100

Tablo 33. Göçmen erkeklerin İstanbul'da yaşayan akrabalarına göre dağılımı

	Çalışan	GGM	Toplam	Toplam
	N	N	N	%
Kimsesi yok	15	15	30	47
Yakın aile üyeleri var	13	9	22	34
Diğer akrabalar var	5	7	12	19
Toplam	33	31	64	100

Tablo 34. Göçmen erkeklerin memleketlileriyle görüşme durumuna göre dağılımı

	Çalışan	GGM	Toplam	Toplam
	N	N	N	%
Aynı evde	19	18	37	58
İzinde kalıyor	2	5	7	11
Telefon ile /ara sıra	6	5	11	17
Görüşmüyor	2	3	5	8
İşyerinde	2	0	2	3
Cevapsız	2	0	2	3
Toplam	33	31	64	100

Tablo 35. Göçmen erkeklerin Türklerle arkadaşlık durumlarına göre dağılımı

	Çalışan	GGM	Toplam	Toplam
	N	N	N	%
Türk arkadaşı var	4	14	18	28
Türk arkadaşı yok	29	17	46	72
Toplam	33	31	64	100

Tablo 36. Göçmen erkeklerin sağlıklı barınma koşullarına göre dağılımı

	Çalışan	GGM	Toplam	Toplam
	N	N	N	%
Sağlıksız ev/uzun süre	14	3	17	27
Sağlıksız evde kalmadı	19	28	47	73
Toplam	33	31	64	100

Tablo 37. Göçmen erkeklerin sağlığa erişim durumuna göre dağılımı

	Çalışan	GGM	Toplam	Toplam
	N	N	N	%
Sağlık sorunu olmadı	24	16	40	62
Hastaneye gidemedi	5	9	14	22
Devlet hastanesi	1	1	2	3
Özel hastane	3	5	8	13
Toplam	33	31	64	100

Tablo 38. Göçmen erkeklerin Türkiye'de kalmaya devam nedenlerine göre dağılımı

	Çalışan	GGM	Toplam	Toplam
	N	N	N	%
İş / para var	32	8	40	62
Diğer nedenler	1	4	5	8
Geri gelmeyecek (sınırdışı)	0	14	14	22
Kararsız (sınırdışı)	0	5	5	8
Toplam	33	31	64	100